

FENGSELSSKOLEN

SMÅSKRIFTSERIEN

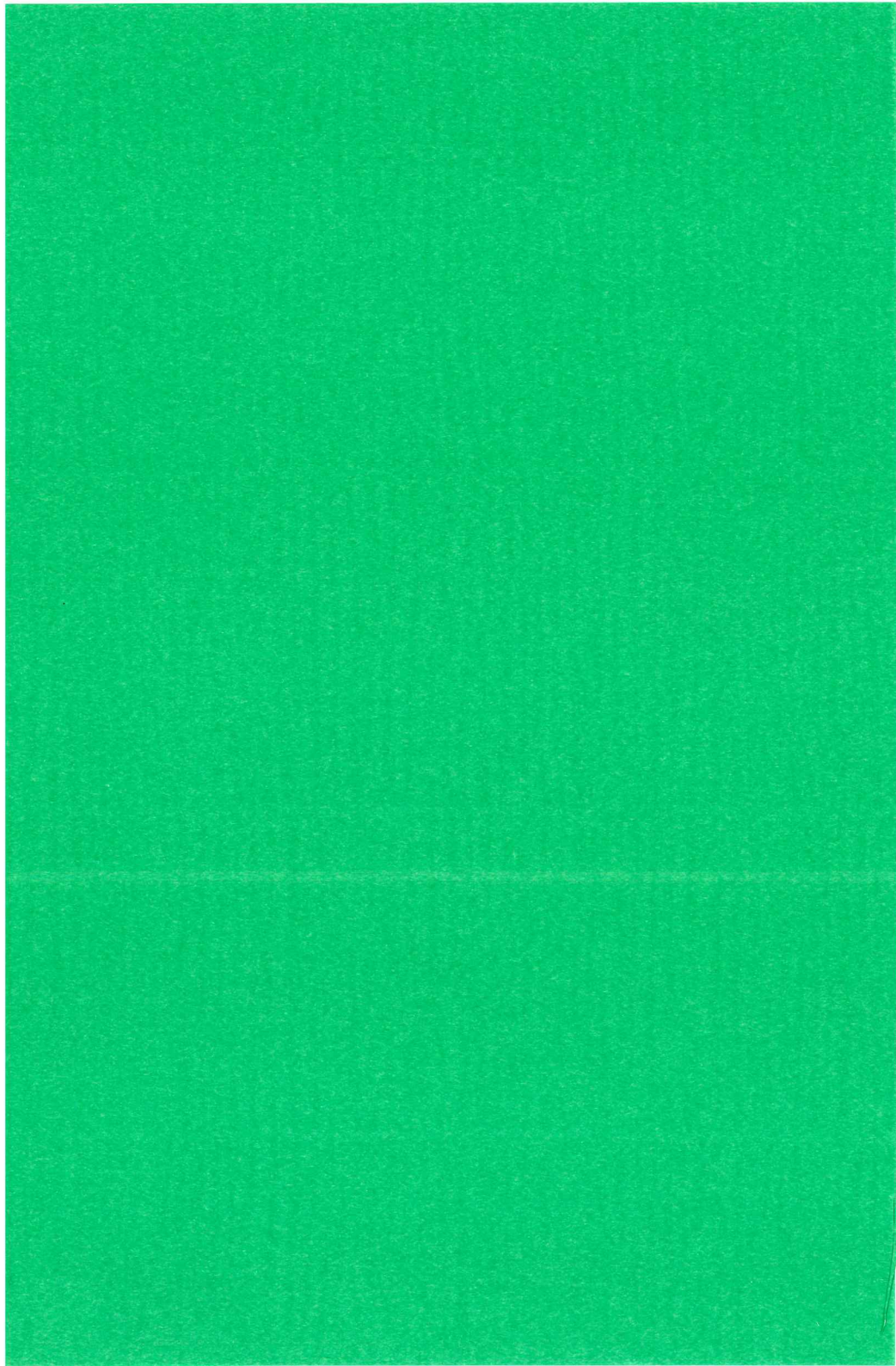
FRIGANGSHJEMMET I OSLO.

EN BESKRIVELSE OG EN VURDERING.

av

Ian Petter Brodahl

FRIGANGSHJEMMET I OSLO

EN BESKRIVELSE OG EN VÚRDERING

Ian Petter Brodahl

FORORD

Fengselsskolens småskriftserie er et initiativ for å spre artikler, rapporter, seminarbesvarelser o.l. som kan gi impulser og grunnlag for debatt innen etaten.

Lektor Ian Petter Brodahl ved Fengselsskolen tar i dette nummer opp Frigangshjemmet i Oslo på bred basis. Materialet i den foreliggende rapport er et resultat av studier og jevnlig besøk ved Frigangshjemmet i ett år.

Frigangsordningen bør og kan utnyttes i langt større grad enn tilfellet er i dag. Både politikere og embetsverket har gitt signaler om økt bruk av frigang i flere sammenhenger.

Denne rapporten gir ytterligere et bidrag til debatten om systemet med frigang utenfor anstalt.

Oslo i april 1984

Harald Føsler
direktør

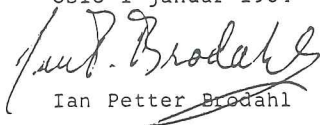
INNLEDNING

Dette arbeid ble påbegynt under mitt studium i spesialpedagogikk ved Statens Spesiallærerhøgskole. Etter anmodning fra Frigangshjemmets personale utvidet jeg mitt materiale fra praksisrapporten fordi det dessverre hersker stor uvitenhet om Frigangshjemmet i Oslo både blant allmennheten og til og med innenfor vår egen etat. I tillegg har jeg bearbeidet deler av rapporten under mitt studium i mediekunnskap, og den blir fremlagt som medieprodukt i den forbindelse.

Jeg har besøkt Frigangshjemmet (heretter kalt Fh) 2 kvelder pr. uke à 5 timer fra primo juli 1982 til primo juni 1983, og jeg har under mitt arbeid med denne rapport fått anledning til å følge alle rutiner ved Fh. Dessuten har jeg fått delta i fritidsaktiviteter sammen med innsatte, så som kinobesøk, kunstutstillinger, museumsbesøk og skiturer. Således har jeg fått et meget nært forhold til Fh, dets innsatte og tilsatte, noe som har vært av den største betydning i forbindelse med intervjuopptak og muligheten til å komme denne spesielle soningsordning inn på livet.

Jeg vil takk bestyrer Kaare Hageli, de tjenestegjørende betjenter og de innsatte for all hjelp og støtte. Spesielt er jeg glad for den vennlige atmosfære jeg alltid er blitt møtt med.

Oslo i januar 1984

Ian Petter Brodahl

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.1	FRIGANGSORDNINGENS HJEMMEL I LOV OG REGLEMENT	s. 1
1.2	FRIGANGSORDNINGEN OG STORTINGS- MELDING 104, 1978	s. 3
1.3	FRIGANGSHJEMMETS HISTORISKE BAK- GRUNN	s. 7
	KILDEHENVISNINGER	s. 15
2.01	FRIGANGSHJEMMETS PLATTFORM	s. 16
2.02	HUSET	s. 18
2.03	ROMFORHOLD PÅ FRIGANGSHJEMMET	s. 19
2.04	UTVELGELSEN	s. 19
2.05	HUSORDEN	s. 20
2.06	ARBEIDSPLOSSERING OG SKOLEGANG	s. 21
2.07	INNSATTES ØKONOMI VED FRIGANGS- HJEMMET	s. 23
2.08	PERMISJONER	s. 24
2.09	BESØKSORDNINGER	s. 25
2.10	SANKSJONER PÅ BRUDD	s. 26
2.11	OPPHOLDETS VARIGHET PÅ FRIGANGS- HJEMMET	s. 26
2.12	ANSATTE	s. 27
2.13	VAKTORDNINGER	s. 27
2.14	HUSMØTER	s. 28
2.15	FRIGANGSHJEMMETS SELVSTENDIGE STILLING	s. 28
2.16	FRIGANGSHJEMMETS ØKONOMISKE STILLING	s. 29
2.17	KONFLIKTLØSNING	s. 29
2.18	ANSATTES SYN PÅ JOBBEN	s. 30
2.19	KONTAKT MED TILSVARENDE INSTITU- SJONER I NORDEN	s. 30
2.20	DE ANSATTES FORMENINGER OM DE INN- SATTE ETTER LØSLATELSEN FRA FH	s. 30
2.21	HVA KOSTER EN INNSATT PÅ FH I MOT- SETNING TIL EN INNSATT PÅ ILA/ ULLERSMO	s. 31

2.22	INTERVJU MED FENGSELSBETJENT REIDAR N. KRISTIANSEN OM FRIGANGS- HJEMMET	s. 32
3.00	INTERVJUUNDERSØKELSE	s. 39
3.01	METODIKK	s. 39
3.02	ALDERSFORDELING	s. 40
3.03	ER DU I SAMME TYPE ARBEID SOM DU ER UTDANNET FOR, ELLER SOM DU HAR DREVET MED TIDLIGERE?	s. 40
3.04	TROR DU AT DET ARBEIDSTILBUDET DU NÅ HAR FÅTT; KOMMER TIL Å HA NOEN INNVIRKNING FOR DEG ETTER SONING?	s. 40
3.05	FUNGERER FH SOM ET HJEM ELLER SOM EN INSTITUSJON FOR DEG?	s. 42
3.06	HVORFOR SØKTE DU FH, ELLER EVT. HVORFOR TROR DU AT DU BLE SPURT OM DU VILLE FLYTTE OVER TIL FH ?	s. 42
3.07	HVA ANSER DU ER DEN STØRSTE FOR- DELEN VED SONING PÅ FH ?	s. 44
3.08	HVA ANSER DU ER DEN STØRSTE U- LEMPEN VED SONING PÅ FH ?	s. 44
3.09	HVIS DU SKAL BESKRIVE FH, HVA ER FOR DEG REHABILITERINGSOPP- LEGGET ?	s. 45
3.10	FØLER DU AT OPPLEGGET VED FH HAR HJULPET DEG TIL Å STÅ BEDRE RUSTET FOR; A. HOLDE UT I ARBEID? B. GREIE MATSTELL? C. GREIE RENGJØRING? D. GREIE KLESVASK? E. HOLDE ORDEN PÅ ØKONOMIEN? F. HOLDE DEG VEKK FRA KRIMINALITET?	s. 46
3.11	HVA HAR STØRST BETYDNING FOR DEG VED Å SONE PÅ FH? A. SKOLEARBEID ? B. STØRRE FRIHET? C. LITEN INSTITU- SJON? D. SAMVÆR MED FAMILIE/ KJÆRESTE/VENNER? E. ANDRE FOR- HOLD ?	s. 47

3.12	ER 3 MÅNEDERS OPPHOLD PÅ FH FOR MYE/LITE?	s. 48
3.13	HVA MENER DU ER RIKTIG SONINGS- TID PÅ FH?	s. 49
3.14	BØR ALLE INNSATTE FÅ DENNE SJANSEN?	s. 50
3.15	ER DET NOE DU SYNES BØR FORANDRES VED FH?	s. 50
3.16	BESKRIV DE EGENSKAPER EN BETJENT VED FH BØR HA	s. 53
3.17	BRUKER DU BETJENTENE VED PROBLEMER AV PERSONLIG ART?	s. 53
3.18	HVORDAN TROR DU LØSLATELSEN FRA FH BLIR SAMMENLIGNET MED OM DU HADDE BLITT LØSLATT DIREKTE FRA ULLERSMO/ILA ?	s. 54
3.19	MENER DU FRIGANGSHJEM BØR UTBYGGES OVER HELE LANDET SLIK AT FLERE INNSATTE KAN FÅ Plass? I TILFELLE DU SVARER JA; HVORFOR?	s. 56
4.01	OPPSUMMERING - KONKLUSJON	s. 58

1.1 FRIGANGSORDNINGENS HJEMMEL I LOV OG REGLEMENT

Frigangsordningen i Norge er hjemlet i Lov om fengselsvesenet av 12. desember 1958, nr. 7. 1), der § 17 femte ledd lyder: ".....I særlige tilfelle og hvor det ikke grunn til å frykte for misbruk, kan en innsatt etter nærmere regler få tillatelse til å arbeide hos arbeidsgiver utenfor anstalten".

Nærmere regler for frigang er gitt i Reglement for fengselsvesenet av 12. desember 1961, å jourført 15. september 1977 2), der § 52,43 handler om særskilt plassering, og den lyder i sin helhet: "Hvor det er adgang til det, bør det overveies å overføre den innsatte til åpen anstaltavdeling, halvåpen avdeling eller frigangsavdeling.

Overføring til frigangsavdeling kan som hovedregel først finne sted 3 måneder før løslatelse". § 52,43 er blitt praktisert forholdsvis strengt overfor korttidssonere, mens langtidssonere sittende i landsfengsel tillates gjerne noe lengre tid i frigangsavdeling.

§§ 57,6, 57,7 og 57,8 i Reglement for Fengselsvesenet 3) handler om de alminnelige bestemmelser om frigang, arbeidsavtale og arbeidslønn ved frigang. Jeg siterer dem i sin helhet:

§ 57.6. Alminnelige bestemmelser om frigang.

Innsatte kan gis tillatelse til å arbeide i selvstendig tjenesteforhold hos arbeidsgiver utenfor anstalten og under helt særlige omstendigheter i selvstendig virksomhet, dersom de hensyn som begrunner reglene i § 57.7 og 8 kan ivaretas på annen måte. En frigangsordning vil - om forholdene ellers tilsier det - også kunne etableres med skolegang for øye. Ved overveielse av spørsmålet om frigang bør man se hen til de praktiske muligheter for å skaffe - eller opprettholde - et arbeid, herunder skolegang og undervisning, utenfor fengslet, og de særlige faremomenter som kan ligge i en frigangsordning.

Innsatte som har frigang, bør såvidt mulig holdes atskilt fra andre innsatte i anstalten. Bestemmelsene i §§ 59.4 og 59.7 gjelder så langt de passer.

§ 57.7. Arbeidsavtale ved frigang.

Anstalten skal påse at det blir inngått arbeidsavtale mellom den innsatte og arbeidsgiveren på de vilkår som følger av denne bestemmelse og av bestemmelsen i § 57.8. Anstalten skal gjøre arbeidsgiveren kjent med innsattes forhold og med at innsattes frigangstillatelse når som helst kan inndras uten forhåndsvarsel. Arbeidsgiveren skal skriftlig bekrefte at han er gjort kjent med dette.

Arbeidsgiveren skal anmodes om straks å underrette anstalten dersom det måtte bli noe å bemerke som kan snuses som misbruk av innsattes adgang til frigang.

§ 57.8. Arbeidslønn ved frigang.

Arbeidslønnen skal etter at lovbestemt trekk er foretatt, betales til anstalten. Hvor meget anstalten skal trekke for den innsattes opphold, avgjøres i det enkelte tilfelle av direktøren med Fengselsstyrets godkjenning. Det resterende av lønnen disponeres etter de regler som gjelder om arbeidspenger."

I rundskriv av 3.mars 1982 4) kom Fengselsstyret etter nærmere overveielse til at reglementsbestemmelsen om frigang til egen virksomhet (§57.6, første ledd) vanskelig lot seg forene med ordlyden i fengselslovens § 17, siste ledd: "I særlige tilfelle og hvor det ikke er grunn til å frykte misbruk, kan en innsatt etter nærmere regler få tillatelse til å arbeide hos arbeidsgiver utenfor anstalten". Etter de uttalelser som var innkommet fra fengselsdirektørene, syntes det heller ikke å være særlig behov for å opprettholde adgangen til denne form for frigang som §57.6, første ledd beskrev.

I rundskrivet heter det videre at man således har besluttet å endre fengselsreglementets §57.6, første ledd, og bestemmelsen ble da gitt følgende ordlyd: "Innsatte kan gis tillatelse til å arbeide i selvstendig tjenesteforhold hos arbeidsgiver utenfor anstalten. En frigangsordning vil - om forholdene ellers tilsier det - også kunne etableres med skolegang for øye. Ved overveielse av spørsmålet om frigang bør man se hen

til de praktiske muligheter for å skaffe - eller opprettholde - et arbeid, herunder undervisning og opplæring, utenfor fengslet, og de særlige risikomomenter som kan ligge i en frigangsordning."

Endringen, som trådte i kraft 15.mars 1982, kom altså fordi en innsatt på frigang ikke kan arbeide i egen bedrift da fengselsloven forutsetter et arbeidsforhold. Men endringen av § 57.6, første ledd i Reglement for fengselsvesenet var i tråd med kontrollaspektet og arbeidstreningsaspektet som er hovedmålsettingen ved hele frigangsordningen.

1.2 FRIGANGSORDNINGEN OG STORTINGSMELDING 104, 1978

I 1978 kom Stortingsmelding nr. 104, om Kriminalpolitikken 5). I innledningen ble det understreket at formålet med meldingen var " å få i gang en allsidig debatt om kriminalpolitikk i videste forstand, med ønske om deretter å iverksette rettferdige og nødvendige reformer som kan gjennomføres parallelt og under hensyn til sammenhengen mellom de ulike tiltak. Den tar ikke sikte på å fremtre som en vitenskapelig kriminologisk avhandling, selv om kriminologiske synspunkter danner en vesentlig del av grunnlaget for meldingen".

Under del II: "Forslag til kriminalpolitiske tiltak" behandles frigangsordningen under punkt 7.7: "Fritetsberøvelsens organisering og innhold". Jeg siterer i sin helhet 7.7.5 : "Særskilt om frigang og tilbakeføring til arbeidslivet:"

7.7.5. Særskilt om frigang og tilbakeføring til arbeidslivet

Frigang innebærer i praksis at den innsatte gis anledning til å komme og gå etter et fast system, f.eks. i forbindelse med arbeid eller utdanning utenfor anstalten. Litt forenklet kan man si at straffen består i at man tar fritiden, men ikke arbeidstiden fra domfelte. I dag anvendes frigangsordningen for enkelte innsatte de siste måneder av soningen og da gjerne som en overgangsordning i forbindelse med at soningstiden nærmer seg slutten. I praksis er det hensiktsmessig å knytte frigang til åpne

anstalter eller åpne avdelinger i vanlige fengselsanstalter, selv om det ikke er noen forutsetning.

Det har i de senere år, både i vårt eget og andre land, vært en sterkt økt interesse for bruk av frigang under frihetsberøvelsen. I innstillingen fra den svenske landsorganisasjons kriminalpolitiske arbeidsgruppe, som senere ble tiltrådt av LO-kongressen, gis det uttrykk for at frigangsmuligheten bør benyttes i størst mulig utstrekning, og at den som prinsipp bør anvendes så snart det er funnet passende arbeid eller annen aktivitet for den innsatte. Det pekes også på at frigangsordningen eventuelt bør føre til at den innsatte tilbakeføres til lokalanstalt i det miljø hvor arbeid kan skaffes. Etter departementets oppfatning er det grunn til å vurdere gjennomføring av en omfattende utvidelse av systemet med frigang. Ordningen bidrar ikke bare til å lette tilbakeføringen til samfunnet etter fengselsisolasjonen. Ved utvidet bruk kan det også føre til en reduksjon av de problemer isolasjonen også på andre måter fører med seg.

Frigangsordningen er imidlertid bare en forutsetning for å etablere et fast arbeidsforhold i rimelig tid før løslatelsen. Den grunnleggende forutsetning er å skaffe arbeid. Dette er i dag en viktig - men meget vanskelig oppgave bl.a. for sosialsekretæren i anstalten og vernelagsarbeideren. Det kan her være spørsmål om en mer velutviklet offentlig arbeidsformidling for tidligere innsatte og personer som skal løslates. Meget taler også for at nettopp offentlige arbeidsplasser i større grad enn tilfellet er i dag bør åpnes for tidligere straffede. I og med at det er alminnelig enighet om at det ønskelig og ofte helt nødvendig å sikre tidligere innsatte arbeid, må det være nærliggende også å stille forventninger til det offentlige, ikke bare til det private næringsliv. I den utstrekning man måtte mene det innebærer en særskilt risiko å ansette tidligere straffede, er det vel så nærliggende at det offentlige tar en risiko som at enkeltpersoner gjør det. Forholdsreglene bør knytte seg til arten av arbeid.

Forøvrig kan det være tale om et mer systematisk samarbeid med fagbevegelsen i forbindelse med tilbakeføringsproblemene. Jo mer man kan fremme en arbeidsmessig og faglig integrering for den løslatte, jo større er mulighetene for at man kan skape forutsetninger for en positiv endring i den løslattes situasjon. Bl.a. kan man tenke seg at tilsynsoppdraget gis til en arbeidskamerat på arbeidsplassen som dermed får et hovedansvar for å være en diskret hjelp og støtte den første tid etter løslatelsen."

Under punkt 8.9 "Frihetsberøvelsens organisering og innhold" blir utvidet bruk av frigang behandlet. Jeg siterer i sin helhet 8.9.5: "Utvidet bruk av frigang".
" 8.9.5. Utvidet bruk av frigang.

Etter departementets oppfatning bør det skje en vesentlig utvidelse av bruken av frigang. Frigang innebærer i praksis at den innsatte gis anledning til å komme og gå etter et fast system, f.eks. i forbindelse med arbeid eller utdanning utenfor anstalten. Litt forenklet kan man si at straffen består i at man tar fritiden, men ikke arbeidstiden fra den domfelte. I dag anvendes frigangsordningen for den enkelte innsatte de siste måneder av soningen, og da gjerne som en overgangsordning i forbindelse med at soningstiden nærmer seg slutten. Utvidelse i bruk av frigang er under vurdering eller under utvikling i våre naboland. Frigang bidrar til å lette tilbakeføringen til samfunnet etter fengselsisolasjonen."

Som vi ser, behandler Kriminalmeldingen frigangsordningen kun i generelle ordelag, og den skiller ikke mellom frigang fra anstalt og egne frigangshjem.

I vårt land praktiserer man to former for frigang. Innsatte kan få frigang fra en åpen eller lukket anstalt, eller man åpner egne frigangshjem. Frigang fra lukket anstalt blir praktisert i mindre omfang, og hovedgrunnen til dette er muligens frykt for innsmugling av narkotika. Erfarne norske fengselsledere er av den

oppfatning at frigang bør legges ut fra anstaltene slik at man unngår det sterke press av innsmugling av ulikt slag kontrabande som vi står overfor i dag, og som kan føre til så omfattende sikkerhetsmessige tiltak overfor frigjengere at frigangssystemet får liten hensikt.

Som vi har sett, skiller hverken Lov eller Reglement for fengselsvesenet mellom frigang fra anstalt og egne frigangshjem. Et frigangshjem er således å anse som en fengselsavdeling som ligger utenfor anstalten, men der Lov og Reglement for fengselsvesenet gjelder fullt ut.

I Norge har vi for tiden (august 1983) to frigangshjem, ett i Trondheim og ett i Oslo.

Denne rapport handler om Frigangshjemmet i Oslo.

1.3. FRIGANGSHJEMMETS HISTORISKE BAKGRUNN

I begynnelsen av 1960-årene tok Oslo Røde Kors opp tanken om å etablere et utgangshjem der langtidsinnsatte kunne bo i inntil de to siste månedene av straffetiden. Man tok med dette sikte på å lette overgangen for den innsatte fra tilværelsen i en lukket anstalt til et liv ute i samfunnet. Man ønsket også å søke å redusere de mange og store vanskeligheter som en lovbrøyer står overfor ved selve løslatelsen.

Under de drøftelser som pågikk i første del av 1960-årene mellom Oslo Røde Kors og Justisdepartementet, ga departementet uttrykk for en del betenkeligheter med hensyn til det praktiske opplegget. Det viste seg også noe vanskelig å finansiere prosjektet etter de linjer som var skissert. Oslo Røde Kors fant det da riktig, som en prøveordning, å etablere et vernehjem med relativt beskjedne kapasitet, hvor prøveløslatte og endelig løslatte, fortrinnsvis fra det daværende Botsfengslet, kunne ta opphold den første vanskelige tid etter løslatelsen. I et slikt vernehjem skulle de få hjelp til å komme over i ordnede bolig- og arbeidsforhold.

Til dette formålet ble innkjøpt en stor villa i Oslo øst. Villaen ble innredet til et internat for 7 personer, og hjemmet ble satt i drift rundt årsskiftet 1963/64. Mens hjemmet ble drevet i Oslo Røde Kors' regi, ble driftsutgiftene dekket dels gjennom den døgnpris som beboerne betalte av den lønn de hadde i arbeid utenfor hjemmet, dels gjennom kommunal stønad, og dels gjennom et mindre driftstilskudd som årlig ble bevilget over Justisdepartementets budsjett.

Dette ettervernshjemmet som ble kalt utgangshjem, ble i begynnelsen av 1970-tallet ikke brukt i ønskelig grad. Utgangshjemmet arbeidet med en meget anstrengt økonomi, og i tillegg var det vanskelig å få folk til å jobbe der. Styret for hjemmet, der også Justisdepartementet var representert, søkte etter utveier som kunne sikre en videre drift av hjemmet. Oslo Røde Kors

ga uttrykk for at det burde finnes en løsning som ville gjøre det mulig fortsatt å bruke hjemmet innen kriminalomsorgen. Man drøftet herunder spørålet om en mulig brukbar anvendelse av eiendommen der Staten ved Justisdepartementet i tilfelle burde komme sterkere inn.

I et notat av 25.1.1972 6) fra daværende byråsjef Per Hauge til Statssekretæren, presiserte byråsjefen på det sterkeste at dette utgangshjemmet hadde tjent en meget viktig rolle i et praktisk og positivt ettervernsarbeid. Byråsjefen skriver videre i sitt notat til Statssekretæren: "Departementet er kommet til blant annet ut fra en vurdering av de gode erfaringer man har gjort med en "frigangsordning", at man vil kunne trekke mest nytte av hjemmet hvis det brukes som et frigangshjem drevet i fengselsvesenets regi. Hjemmet vil da i første rekke bli benyttet for langtidsanbragte i Ullersmo landsfengsel og eventuelt andre anstalter i Oslo-området (således Ila sikringsanstalt.) Dette vil ha en meget stor betydning for Ullersmo landsfengsel, som på grunn av sin beliggenhet har betydelige vanskeligheter ved å etablere noen frigangsordning.

Departementet antar at driften av hjemmet som et frigangshjem ikke vil kreve særlig betydelige uttellinginger fra staten utover det beløp som i dag ytes som driftstilskudd. Dette fordi beboerne, som frigjengere, vil være i arbeide og derved være i stand til å betale en rimelig døgnpris. Man må imidlertid skaffe dekning for en viss utvidelse av tjenestestyrken med en økt lønnsutgift."

Dette notatet fra byråsjef Per Hauge er skrevet 25. 1.1972. Allerede i juli 1972 blir hjemmet åpnet med førstebetjent Ivar Mathisen som bestyrer og hans hustru Torbjørg Mathisen som husmor. Hva skyldes denne uvanlige hurtighet? "De rette folkene med den rette forståelse for Frigangshjemmet ledet Fengselsstyret og Ullersmo landsfengsel på rett tid", 7) sier førstebetjent Ivar Mathisen i 1982, og han sikter her til at ekspedisjonssjef Helge

Røstad og direktør Sverre Bjørnsen ledet henholdsvis Fengselsstyret og Ullersmo på denne tid. Frigangshjemmets eksistens skyldes disse to menns sterke interesse og store forståelse, som slo tvers igjennom vanlig departemental treghet, hevder Mathisen.

Da ekspedisjonssjef Helge Røstad fikk vite at Oslo Røde Kors ønsket at Justisdepartementet skulle komme sterkere inn i bildet overfor utgangshjemmet, kontaktet han Sverre Bjørnsen, direktør ved Ullersmo landsfengsel, som straks sa seg villig til å etablere et frigangshjem under Ullersmo 8). Som direktør ved Botsfengslet fra 1963 hadde Bjørnsen hatt overveiende gode erfaringer med en frigangsordning, som han satte i gang. De innsatte som bodde i Moelvenbrakker, jobbet med barking av tømmer de første årene ordningen ble praktisert, og de ble hentet og brakt med buss til Botsfengslet. Vi kan vel si at frigangsopplegget ved Botsfengslet var en forløper for Frigangshjemmet i Oslo 9).

Ullersmo var bygget som et relativt sikkert fengsel med stor bevegelingsfrihet innenfor det lukkede system. I tillegg hadde man den åpne anstalt Kroksrud som lå administrativt direkte under Ullersmo. Men Sverre Bjørnsen følte behov for en mykere overgang utover Kroksrud, og han var derfor interessert i at de innsatte skulle få en bedre overføring fra en institusjonstilværelse til livet utenfor murene. Det var i særlig grad at de innsatte skulle lykkes i å skape seg en normal arbeids- og boligsituasjon direktør Bjørnsen var opptatt av, og han ville legge denne overgang til soningstiden. Paragraf 17, siste ledd, i Fengselsloven gir jo også adgang til dette. Under Frigangshjemmets innledningsfase ble det etablert et nært samarbeid med Ila landsfengsel og sikringsanstalt som også hadde behov for opprettelse av et frigangshjem 10).

Allerede ved månedsskiftet februar-mars 1972 ble førstebetjent Mathisen forespurt om han ville påta seg bestyrervervet ved Fh. Han takket ja, og i tiden frem

til åpningen i juli 1972 laget direktør Bjørnsen et utkast til reglement for Fh som Ivar Mathisen hadde kritiske bemerkninger til. Reglementet ble således laget i fellesskap. Begge understreker sterkt det nære og gode samarbeidet dem imellom under forberedelsesfasen.

Når det gjelder ordensreglene, var man enige om at de regler som ble fastsatt, burde være så få som mulig, men at de til gjengjeld måtte følges konsekvent. Ved en sammenligning med dagens ordensregler er de så godt som identiske. Forskjellen ligger i at den ene kortpermisjonen skulle tas på søndag, og at besøk på rommet var tillatt til kl.23.00 (i dag kl. 22.00).

Direktør Bjørnsen skrev et notat om Frigangshjemmet der han behandler nærmere bestyrerens og hans hustrus arbeidstid og lønnsvilkår, kosthold, ordensregler, permisjoner, besøk og sykdom il). Her heter det bl.a.: "Røde Kors frigangshjem skal kunne ta imot innsatte fra Ila sikringsanstalt og Ullersmo landsfengsel med Kroksrud arbeidskoloni. Det har i alt 7 plasser, og fordelingen mellom institusjonene skal være fortrinnsvis 4 fra Ullersmo/Kroksrud og tre fra sikringsanstalten. Det er imidlertid forutsetningen at man ved nært samarbeide skal kunne disponere plassene fullt ut uten hensyn til denne fordelingsnorm når forholdene måtte tilsi det.

Anstalten skal kunne ta imot innsatte som utholder straff for 3 måneders opphold. Anstaltens direktør skal ha anledning til å bestemme at vedkommende skal oppholde seg ytterligere i frigangshjemmet i 1 måned, men ikke ut over 4 måneder uten av Fengselsstyret er underrettet om dette. Når det gjelder innsatte fra sikringsanstalten, antar man at spørsmålet om overføring til frigangshjem skjer i forståelse med Fengselsstyret som et ledd i overføring fra sikring etter straffelovens §39.1 e til straffelovens §39 a, b og c.

Det er meningen at man ved siden av frigang for å utføre arbeid hos en arbeidsgiver, også skal kunne sende over til hjemmet folk som skal ta en eksamen eller gå

på skole over et noenlunde rimelig tidsrom. For øvrig kan man ha innsatte i frigangshjemmet noen dager i forbindelse med løslatelsessituasjonen før iverksettelse av prøve."

Det var heller ikke meningen at innsatte fra Ullersmo/Kroksrud skulle ha anledning til å søke om overføring til Fh. I Bjørnsens notat sies det videre at: "Det vil som hittil være anstalten, og i første rekke anstaltrådets medlemmer, som fremkommer med tilbud til den innsatte om å oppholde seg en tid i Fh. Man bør finne fram til en ordning slik at dette kan skje regelmessig en gang hver måned, og at bestyrer av hjemmet, førstebetjent Mathisen, da er til stede i anstaltrådet."

Det første året ble kun innsatte som man hadde tro på ville klare seg på Fh, plukket ut. Sosialsekretæren eller bestyrer Mathisen hadde skaffet arbeid til hver innsatt før han kom ned på Fh. Det var viktig at de innsatte hadde inntekter fra første dag som svarte til de utgifter de var pliktig å betale 12).

Førstebetjent Mathisen poengterer sterkt under de intervjuer jeg har hatt med ham, at etter hans og hans hustrus mening skulle Fh i aller høyeste grad fungere som er hjem for de innsatte fordi dette trengte de, og fordi mange av dem aldri hadde forstått hva et hjem stod for, men tvert imot var blitt institusjonalisert allerede i oppveksten.

Frokost og aftens ble ordnet av de innsatte etter mønster av et vanlig hjem, mens middag ble laget av fru Mathisen hver eneste dag, og man sørget nøye for at alle hadde anledning til å sette seg til middagesbordet presis kl.17.00. Senere ble kaffe og kaker servert.

Alle innkjøp til huset av mat, forbruksvarer m.m. var bestyrer Mathisens arbeidsoppgaver. Torbjørg Mathisens arbeid bestod av innkjøp og tilberedning av mat, renhold av fellesrom og vask av sengetøy, håndklær m.m. Når det gjelder bestyrers arbeidstid heter det i Sverre Bjørnsens notat ".....har man foreløpig kommet fram til at bestyreren bør være i hjemmet, men ha regel-

messig fri hver onsdag fra kl. 17.00 til kl. 23.00, og annenhver week-end fra fredag kl.17.00 til søndag kveld kl. 23.00. Når bestyreren ikke er til stede, må en avløser være der." 13) I praksis levde ekteparet Mathisen sammen med de innsatte 24 timer i døgnet. De innsatte var flinke til å hjelpe til i huset, men dette skjedde selvsagt helt på frivillig basis, understreker Mathisen. I høyeste grad ble ekteparet brukt av de innsatte ved problemer av personlig art.

Mange innenfor Fengselsvesenet harselerer i dag over de arbeidsforhold ekteparet Mathisen hadde. Ivar Mathisen sier at det ikke ble opplevet slik den gang fordi idéen om Fh var helt ny og uprøvd, og ekteparet Mathisen så driften av Fh med den utvidede evne til resosialisering av de innsatte som en sterk utfordring 14). I dag er det lett å sitte på sin høye hest og snakke om husmannskontrakt. Men man bør da tenke over den sterke utvikling som har skjedd innenfor Fengselsvesenet siden 1972.

Frigangshjemmet ble 1975-76 bestyrt av Sverre Gustavson, som var underverksmester på Ila og 1976-77 av John Selnes, betjent ved Oslo Kretsfengsel, avdeling A. Selnes 15) påpeker under de samtaler jeg har hatt med ham, at Fh i årene 1975-77 ble drevet etter de samme retningslinjer som i Ivar Mathisens tid. Inntil 31.12.1976 fikk Fh årlige tilskudd av Røde Kors som ble kalt velferdsmidler, og disse ble brukt bl.a. som tilskudd til kostpenger. Fengselsstyret kjøpte Fh 1.1.1977, og velferdsmidlene fra Røde Kors forsvant. Dermed ble økonomien ved Fh meget knapp. Man forventet at Fh brukte samme kostøre som Ullersmo, men det var umulig å konkurrere p.g.a. de store innkjøp Ullersmo foretok, mens Fh i perioder ikke skulle kjøpe inn til mer enn 3-4 innsatte. Johan Selnes sluttet sommeren 1977 da han fant det uholdbart å lede Fh under de rådende økonomiske forhold.

Man prøvde å drive Fh etter de gamle retningslinjer,

men det må vel innrømmes at Fh som institusjon var meget avhengig av mennesket Ivar Mathisen 16). I tillegg var de arbeidsvilkår som ble tilbudt bestyreren og hans hustru av en slik art at det ikke kunne gå i lengden. Det er ikke mulig i årevis å drive rehabilitering avhengig av en person eller et ektepar 24 timer i døgnet.

Da man lyste ut bestyrerstillingen ved Fh i 1977, søkte ingen. Man fant altså ingen som var villig til å drive Fh.

Fh ble gjenåpnet 1. oktober 1979. Man fremmet i Ullersmos budsjett 1 førstebetjentstilling og 4 betjentstillinger samtidig som den gamle bestyrerstillingen ble inndratt. Alle stillingene ble lyst ut internt, og noen betjenter søkte, men ingen ønsket å bli førstebetjent fordi man både var usikre på hvordan Fh kom til å fungere i fremtiden og på bestyrers arbeidsoppgaver. Man løste imidlertid dette problem 17) ved å beordre førstebetjent Bjørn Anfinsen som både hadde tjenestegjort i 7 år som førstebetjent, og som ble regnet som en meget dyktig tjenestemann. Således ønsket ledelsen ved Ullersmo å markere viktigheten ved Fh da man beordret Anfinsen til å dra det hele i gang.

Førstebetjent Anfinsen ble sendt til Trondheim for å studere Fh under Trondheim kretsfengsel. Dimensjonene ved Fh i Oslo ble jo nå en helt annen da 5 betjenter var tilsatt. Den nye tesen var at bestyrer og betjenter ved Fh i meget stor grad skulle ha frihet til selv å utvikle og bestemme de retningslinjer Fh skulle drives etter.

Bjørn Anfinsen la i startfasen sammen med sine betjenter ned et betydelig tankearbeid bak forskrifter og regler 18). De sto for den retning at etter løslatelsen skulle ikke den innsatte alltid tilbake til en trygg hjemmesituasjon, men svært ofte ut i en beinhard hybeltilvarelse. Derfor burde de innsatte på Fh lære å lage sin egen mat, stelle og vaske sine egne klær og til en viss grad ha hånd over sin egen økonomi. På denne

måten brøt man med tanken om Frigangshjemmets funksjon som et hjem og innledet perioden der Fh fikk funksjon som et sosialt treningssenter.

Førstebetjent Anfinsen og hans betjenter arbeidet en måneds tid med å sette Fh i skikkelig materiell stand. Deretter begynte de forsiktig med 2 håndplukkede innsatte fordi de ønsket en fast og solid stamme av innsatte i oppstartingsfasen. Etter noen få uker var Fh i full gang.

De innsatte kom ikke til Fh uten at arbeid var ordnet på forhånd av sosialavdelingene på Ila og Ullersmo. Når det gjaldt kontakt med arbeidsgiver, la Bjørn Anfinsen seg fra første stund på en lav og anonym linje, han reiste svært lite rundt på arbeidsstedene, men tok heller kontakt pr. telefon med personalsjef eller kontaktperson, og han ville at kun én person skulle ha ansvar for og kontroll med den innsatte på arbeidsstedet 19).

Førstebetjent Bjørn Anfinsen understreker det gode forholdet personalet på Fh hadde til ledelsen ved Ullersmo landsfengsel så vel under forberedelsene til gjenåpningen av Fh som under innkjøringsfasen. Avtalen var at Bjørn Anfinsen skulle trekke seg ut av Fh når dette var innkjørt. 20). Våren 1980 ba Anfinsen om å bli overflyttet til Ullersmo, bestyrerstillingen ble lyst ledig, og som ny bestyrer ble tilsatt førstebetjent Kaare Hageli fra 1. mars 1980.

Neste kapitel handler om Fh slik det fungerer 1982-1983.

KILDEHENVISNINGER:

- 1) Lov om fengselsvesenet av 12.desember 1958.
- 2) 3) Reglement for fengselsvesenet av 12.desember 1961, åjourført 15.september 1977.
- 4) Rundskriv G-70/82 av 3.mars 1982.
- 5) Stortingsmelding nr. 104, 1978, Om kriminalpolitikken.
- 6) Notat av 25.januar 1972 fra byråsjef Per Hauge til Statssekretæren angående Oslo Røde Kors' ettervernshjem (arkivet Ullersmo landsfengsel).
- 7) Førstebetjent Ivar Mathisen, Ullersmo landsfengsel, desember 1982 - januar 1983.
- 8) Lagdommer, tidligere direktør ved Botsfengslet og Ullersmo landsfengsel, Sverre Bjørnsen, juni 1983.
- 9) Inspektør Johan Haugen, Fengselsskolen, juni 1983.
- 10) Lagdommer Sverre Bjørnsen, juni 1983.
- 11) Notat "Røde Kors' frigangshjem" av direktør Bjørnsen, 1.august 1972 (arkivet Ullersmo landsfengsel).
- 12)14) Førstebetjent Mathisen, desember 1982 - januar 1983.
- 13) Direktør Bjørnsens notat av 1.august 1972.
- 15) Fengselsbetjent Johan Selnes, Oslo krets-fengsel, mars 1983.
- 16)17)
- 18) Underdirektør Atle Forbord, Ullersmo landsfengsel, januar - mars 1983.
- 19)20) Førstebetjent Bjørn Anfinsen, Ullersmo landsfengsel, mai 1983.

2.01 FRIGANGSHJEMMETS PLATTFORM

Kriminalomsorgens altoverskyggende målsetting må være å begrense kriminalitet så langt det er mulig uten altfor store omkostninger. Virkemidlene må dessuten være humane så de ikke ødelegger de individene som de brukes overfor. Fengsel er nødvendig, men vi bør prøve å motvirke de uheldige bivirkningene som anstaltoppholdene fører med seg. Typiske ulemper er isolasjon, passivisering, dårlig påvirkning og usunne idealer og i tillegg en sterk antipati mot samfunn og øvrighet. Disse momentene skader enkeltindividene og medfører også en økt residiv risiko.

Opphold på Fh kan redusere slike ulemper. Innsatte med lange, passiviserende anstaltopphold bak seg får en fin overgangsperiode og slipper det sjokket en brå løslatelse gir. Mange tidligere innsatte forteller at de ble helt overveldet av alle inntrykkene da de slapp ut fra en lukket anstalt. De følte seg svimle, og de visste ikke hvor de skulle ta fatt. Ved Fh får den enkelte muligheten til å komme seg på benene både økonomisk og mentalt. Han venner seg til å lage mat, vaske klær, holde orden, stå opp om morgenen og gå på arbeid, til selv å greie opp med søknader og lignende og til å disponere et begrenset pengebeløp.

Tjenestemennene på Fh søker på en diskret måte å stimulere positive tendenser etter hvert som problemer dukker opp. Holdningsbearbeidende arbeid skjer som oftest mens man holder på med matlaging, under felles utflukter og felles diskusjoner.

Betjentene på Fh har en realistisk målsetting som plattform for sitt arbeid, men selv små forbedringer kan være tilstrekkelig til å få mange innsatte til å fungere innenfor akseptable grenser. Oppholdet på Fh føles mindre ydmykende og mer aktiviserende enn i en lukket anstalt, og dette gir grobunn for en bedre innstilling til samfunnet og myndighetene.

Målet for arbeidet ved Fh er resosialisering av den enkelte innsatte, og opplegget bygger på et helhetssyn på

individet: Gjennom opplæring og yrkeserfaring kombinert med et allsidig miljøopplegg, prøver man ved Fh å følge den innsatte fra institusjon til samfunn.

I arbeidet legges det stor vekt på å sette de innsatte i stand til å bli mer selvstendige. I høy grad forsøker betjentene å få de innsatte selv til å ta på seg ansvar for sin egen situasjon og forbedre den. Således kan den innsatte innrette sitt liv på en mer tilfredsstillende måte og i tillegg komme bort fra den mindreverdighetsfølelse som mange innsatte er plaget av. Betjentene ved Fh involverer seg med de innsatte ved å vise at de føler omsorg for eller bryr seg om den innsatte, og de ansatte prøver å få de innsatte til å se virkeligheten i øynene. Når den innsatte blir konfrontert med realitetene, må han ta stilling til om han ønsker å skifte kurs i mer ansvarlig retning. Realitetene kan være vanskelige å stå overfor, men gjennom samarbeid og støtte fra betjentenes side kan det skje en forandring.

Ved Fh legger man fortiden bak seg og tar utgangspunkt i den aktuelle situasjon. Det er ikke mulig for mennesker å oppnå en mer positiv identitet med mindre de bevisstgjøres om hva de foretar seg i øyeblikket. Realitetene er den virkelighet den innsatte opplever, og det er realitetene som er forutsetningen for en realistisk planlegging.

Betjentene på Fh legger vekt på atferdsmoral ved gang på gang å ta opp spørsmålet om riktig eller galt og konfrontere den innsatte med dette. Ved Fh lærer den innsatte å tilfredsstillende sine behov på en bedre måte enn før. Den involvering som foregår mellom ansatt og innsatt, er avhengig av at den innsatte finner mer tilfredsstillende atferdsnormer. Målet må være at når en innsatt oppfører seg slik at han aksepteres og blir likt av sine omgivelser, at han føler at han har verdi som menneske og kan være noe for andre, da er atferden riktig.

På Fh arbeides det med hele mennesket hele døgnet. Idrett, friluftsliv, sosial tilpasning og praktisk opplæring går hånd i hånd med tilpasning til skole og arbeids-

liv. Målsettingen blir på denne måten å gi de innsatte en rekke ferdigheter og muligheter for opplæring og erfaringer som i størst mulig utstrekning setter dem i stand til å hevde seg sammen med andre mennesker ute i samfunnslivet.

Betjentene på Fh ønsker å gi de innsatte en tilværelse så nær det praktiske liv som overhodet mulig. De innsatte skal ikke forberedes på en fortsatt beskyttet tilværelse, og de skal læres å komme i pakt med samfunnets spilleregler.

Betjentene er ikke profesjonelle behandlere, men de har klart å holde seg til samfunnets normer selv, og derfor er det deres oppgave å sørge for at samfunnets normsett blir tatt i bruk av de innsatte. De plikter å utføre de oppgaver som samfunnet forventer i den steinharde hverdagen de kommer til å møte etter løslatelsen.

Dette er en enkel og grei plattform som i høy grad er preget av at betjentene ved Fh i mange år selv har vært ute i praktisk arbeidsliv. Den eneste farbare veien å gå for å komme så nær det praktiske livet utenfor Fh som mulig, er å sette den innsatte i en så realistisk situasjon på Fh at han selv er nødt til å stå på egne ben.

2.02 HUSET

Fh ligger noen hundrede meter fra en T-banestasjon et sted på østkanten i Oslo. T-banetoget bruker 8 minutter fra Sentrum stasjon. Huset ble oppført i midten av 1930-årene, og det ble benyttet som vanlig bolig til 1958 da det ble overtatt av Røde Kors som utgangshjem for løslatte fanger. Fra 1972 har det fungert som et frigangshjem under Fengselsstyret. Administrativt er Fh underlagt Ullersmo landsfengsel med direktøren der som øverste sjef. Personalet består av en bestyrer (førstebetjent) og 4 betjenter. Fh tar i mot 7 innsatte som skal komme fra Ila landsfengsel og sikringsanstalt (3) og Ullersmo landsfengsel(4).

2.03 ROMFORHOLD PÅ FRIGANGSHJEMMET

Fellesrom: 2 stuer, stort kjøkken, trimrom, hobbyrom, vaskerom, tørkerom, badstu, 3 WC, 2 bad å 2 dusjer, diverse opplagsrom.

Enkeltrom: 7 soverom for innsatte.

I tillegg har Fh ett kontor for tjenestegjørende betjent og ett for bestyrer, betjeningsbod og ett soverom for den hvilende nattevakt.

Fellesrommene har pene møbler, men sammensetningen av dem er dårlig. Kjøkkenet er nedslitt, og i løpet av ett års tid bør alle kjøkkenmaskiner fornyes. I TV-stuen henger et stort fotografi (1.10 x 0.90 m) av Henri Dunant, grunnleggeren av Røde Kors, i sort dress, skjegg og kalott. En detalj som dette bildet skaper inntrykk av institusjon og ikke et hjem. Bøkene i bibliotekstuen er sørgelig uaktuelle, og man kunne tro de var rasket sammen fra et loppe-marked eller en dødsboauksjon. De innsatte befinner seg på Fh en stor del av tiden, og biblioteket kunne med det rette utvalg av bøker få stor betydning for dem, ikke bare som rekreasjon, men også fra et rehabiliteringssiktemål.

Enkeltrommene er stort sett pent møblert og har vanlig hybelstandard. Selve rommene burde imidlertid vært pusset skikkelig opp.

2.04 UTVELGELSEN

Stort sett blir de innsatte overfladisk informert om Fh gjennom jungeltelegrafene fra sine medinnsatte, men disse vet lite om selve Fh og kriteriene for å komme dit. Sosialavdelingene på Ila og Ullersmo får som oftest forespørsler om Fh blant de første saker den nyinnsatte tar opp med dem. Etter de opplysninger som foreligger om interessen for å sone på Fh, vil man løselig anslå at tilbudet kunne vært minst 4 ganger så mange plasser.

Man kan søke om å få sone ved Fh, eller man blir forespurt. Felles for begge er at sosialavdelingen og

underdirektører ved de to anstalter i samarbeid med lege, psykolog m.v. foretar utvelgelsen. Denne blir så forelagt bestyreren av Fh som snakker med den innsatte mens han befinner seg i anstalten. Bestyrer presenterer Fh og de kriterier man legger til grunn for et slikt tilbud. Bestyrers inntrykk går tilbake til dem som har valgt ut friggjengeren, men direktørene har den endelige avgjørelse i tilfelle divergens.

Utvelgelsen av kandidater til Fh synes å foregå etter et veldig rettferdig prinsipp i og med at alle får muligheten til det så sant ikke deres atferd i anstalten taler klart mot dette.

Som tidligere understreket må bestyreren ta imot de innsatte som direktørene bestemmer. Frigangshjemmets personale bør nøyere lyttes til under utvelgelsesprosessen da betjentene til enhver tid har best oversikt over Frigangshjemmets klientell og dets sammensetning. Betjentene kjenner faktorene i det gruppedynamiske spillet mellom de innsatte på Fh. Således vet de hvilke typer innsatte man til enhver tid trenger for å skaffe den nødvendige balanse blant Frigangshjemmets klientell. Dette gjelder både med hensyn til innsattes alder og deres typer av kriminalitet. En for uensartet gruppe av innsatte må en anse for svært uheldig da de vil ha for stor innflytelse på hverandre og dermed dominere miljøet i negativ retning.

2.05 HUSORDEN

Den innsatte plikter selv å sørge for at han kommer opp i riktig tid slik at han rekker sitt arbeid. Dette skjer ved at den innsatte benytter eget vekkerur. Hvis han ikke har vekkerut, får han utlånt ett fra Fh, og han får beskjed om at han ikke for ettertiden blir vekket av betjentene. Betjentene gjør fra første dag av klart for den innsatte nødvendigheten av dette da han etter løslatelsen ikke kan regne med å bli vekket av andre.

Han plikter også å holde sitt rom rent og ryddig, og han skal sørge for at det er i en representativ stand

før han forlater det om morgenen. Den innsatte har selv ansvaret for at hans tøy blir vasket og disponerer vaskemaskin til dette formål. De aller fleste av de innsatte må nemlig selv holde orden på sitt tøy i fremtiden.

All bruk av alkohol og berusende og bedøvende midler medfører øyeblikkelig tilbakeføring til lukket anstalt. Selv mistanke om bruk av slike stoffer, kan være tilstrekkelig til at frigangstilbudet bortfaller. Vakthavende tjenestemann kan til enhver tid, som i lukket anstalt, foreta visitasjon/kontroll av innsatte og deres rom.

Fh har egen ganggutt som soner de siste 6 månedene på Fh som ganggutt i 3 måneder og de resterende 3 måneder ute i arbeidslivet. Ganggutten tar seg av det daglige renholdet av fellesrom og kontorer samt oppvask. Gangguttens oppgave er også å vaske sengeklær, håndklær m.v. slik at det til enhver tid er tilstrekkelig av slikt tøy rent på lager.

Som tidligere nevnt er den enkelte bebcer ansvarlig for at hans rom er ryddig, og at sengen er oppredd før han forlater det om morgenen. Samtlige er ansvarlige for at det er ryddig og ordentlig på kjøkken og øvrige fellesrom. Hver kveld før man går til ro, skal spisebestikk, servise og kjøkkenredskap forøvrig ryddes vekk, skylles og anbringes i oppvaskmaskinen slik at dette er gjort klart til oppvask neste morgen.

Alle permisjoner skal være avsluttet innen klokken 2300, og klokken 2330 skal det herske ro i huset uten at de innsatte blir pålagt å gå til sengs på denne tiden, men alle plikter å opptre på en slik måte at de ikke er til genanse for dem som vil ha ro. De innsatte må ha klart for seg at de aller fleste har en ny og krevende arbeidsdag foran seg.

Erfaringene viser at ved å holde såpass lempelige regler for husorden, har man hatt minimale problemer med å overholde disse. Stort sett forlanger man at den enkelte innsatte skal oppføre seg som han ville gjøre i sitt eget hjem, det vil si at han viser allminnelig folkeskikk.

2.06 ARBEIDSPLOSSERING OG SKOLEGANG

Det heter i reglementet for Fh at den innsatte skal

være skaffet arbeid før han kommer til Fh. I realiteten er det Frigangshjemmets oppgave mens den innsatte går som ganggutt. Stort sett skjer dette via Frigangshjemmets ansatte fordi disse har en bred kontaktflate innenfor arbeidsmarkedet i Oslo og omegn. Derfor ser bestyrer og tjenestemenn en god kontakt overfor arbeidsgiverne som meget viktig med tanke på senere plassering av nye innsatte i arbeidslivet og ikke minst som den viktige sosiale trening et regulert arbeid er.

Når den innsatte har skaffet seg eller er skaffet arbeid, må han ha en kontaktmann på arbeidsstedet som fungerer som bindeledd mellom Fh og arbeidsplassen. Skal den innsatte f.eks. arbeide overtid eller hvis det foregår uregelmessigheter m.h.t. arbeidet, skal kontaktmannen telefonere dette inn til Fh omgående.

Har den innsatte skaffet seg arbeid på egen hånd, foreligger dette for bestyrer som skal godkjenne så vel arbeidsplass som arbeidsgiver, og bestyrer skal forsikre seg om at arbeidsgiveren er kjent med den innsattes situasjon ved at han er underlagt Frigangshjemmets jurisdiksjon og de plikter arbeidsgiver har i forhold til Fh.

Ved arbeidstidens slutt, enten det gjelder ordinær arbeidstid eller overtid, skal den innsatte vende direkte tilbake til Fh fra arbeidsstedet.

For å komme så nær arbeidssituasjonen som en hvilken som helst arbeidstaker, kan en også tillate den innsatte å arbeide overtid under forutsetning av at følgende regler, som er satt opp av bestyrer blir fulgt :

1. Tillatelse til overtidarbeide kan bare innvilges etter forespørsel fra innsattes arbeidsgiver eller representant for denne.
2. Overtidsarbeid skal være avsluttet innen kl. 21.00 på hverdager og senest kl.18.00 på lørdag, søn- og helligdager.
3. Det er en forutsetning at vakthavende på Frigangshjemmet får klar opplysning om hvor overtidarbeidet skal utføres. (Nøyaktig adresse, evt. telefonnummer.)

4. Ved fravær fra arbeidsstedet ut over 45 min. skal vakthavende ved Frigangshjemmet underrettes.
5. Oppgjør vedr. overtid skal være spesifisert på den lønsslipp som forelegges Frigangshjemmet ved lønnsoppgjør.
6. Frigangshjemmets tjenestemenn skal til enhver tid ha anledning til å inspisere arbeidsstedet.

Brudd på reglene om overtidarbeide er å betrakte som brudd på reglene for opphold på Frigangshjemmet."

Det er rent sporadisk at Fh har hatt innsatte under skolegang. I slike tilfeller skal Fh til enhver tid ha en kontaktperson ved skolen som har tilsvarende funksjon som kontaktpersonen for en innsatt i ren arbeidssituasjon.

Skoleopplegg er alltid ordnet fra anstaltens side før den innsatte kommer til Fh. Da reglene for Fh er basert på innsatte i lønnet arbeid, kan det fra tid til annen oppstå problemer m.h.t. den finansielle side. Dette har vært løst ved at anstalten har innvilget en studielønn eller gangguttlønn for skoleeleven, men stort sett er det Fh som bærer kostpengene og husleien. Dette er en belastning på den fra før anstrengte økonomien til Fh. En skulle tro det ville vært en fordel om Fh hadde stått fritt i forhold til hovedanstalten og dermed kunne operert med sitt eget budsjett slik at disse skoleelevene ikke hadde kommet så ugunstig ut hverken overfor seg selv eller overfor Fh.

2.07 INNSATTES ØKONOMI VED FRIGANGSHJEMMET

En innsatt ved Fh får utbetalt 175 kroner i kostpenger og 100 kroner i lønnpenger i uken. Dette beløp skal brukes til innkjøp av mat, tobakk, kaffe, toilettartikler og fornøyelser. Ved week-endpermisjoner annen hver uke

- 44 -

får innsatte fra Oslo utbetalt 200 kroner og innsatte fra kommuner utenfor Oslo 250 kroner. I tillegg får de innsatte utbetalt de nødvendige reise penger pr. måned. Disse beløp dekkes av arbeidspengekontoen til hver innsatt. Ganggutten får utbetalt samme beløp som de utarbeidende innsatte, men blir trukket for lommepenger og permisjonspenger av arbeidspengekontoen. Ganggutten har fast timebetaling (kr. 3.40 pr. time for hverdager og kr. 6.80 lørdager og alle helgedager), men har ingen lønn under week-endpermisjoner. Gjennomsnittslønnen for ganggutter er for tiden (oktober 1982) kr. 190.40 pr. uke. De utarbeidende innsatte betaler kr. 140,- i uken i husleie samt kr. 20,- i måneden i TV-leie. Betjentene er også med og betaler TV-leien med samme beløp som de innsatte.

Innsatte i arbeid skal etter reglene betale sin lønn til bestyrer på lønningdag sammen med lønsslipp, og disse skal stemme overens. Ved kjøp av klær og andre nødvendige artikler forlanges det kvittering for det anvendte beløp, og det vurderes i hvert enkelt tilfelle av betjentene hvor nødvendige innkjøpene er. Innsatte som har familie, får utbetalt overskytende på konto mot kvittering fra hustru eller samboerske.

Jeg mener at den utbetalte kostpengesats bør indeksreguleres. Fra 1. oktober 1979 til 1. oktober 1982 har kostpengene kun økt med 25 kroner pr. uke, og dette er et beløp som på ingen måte står i forhold til den radikale økning i konsumprisindeksen som har funnet sted i løpet av disse tre år.

For mange innsatte ved Fh har det tidligere vært problematisk å ha orden på sin private økonomi. Fh får således en oppdragende effekt som både går på det å få et realistisk syn på pengenes verdi og på det positive ved å ha en ordnet privat økonomi.

2.08 PERMISJONER

Den innsatte kan etter å ha oppholdt seg i Fh en uke, som betraktes som en karantenetid, innvilges inntil 2 korttidspermisjoner à 5 timer pr. uke og en helgepermisjon hver

14.dag. Fermissjoner utover dette er å betrakte som vel-
ferdsfermissjoner og må avgjøres av hovedanstaltens direktør.

Korttidsfermissjoner innvilges på stedet av Frigangshjemmets personale etter regler for dette. Frigangshjemmets bestyrer har også adgang til å innvilge enkelte ekstra korttidsfermissjoner når han finner det ønskelig, eks. å gi en innsatt en påskjønnelse for å ha utført et spesielt arbeid i Fh. Helgefermissjoner avgjøres av anstaltens direktør etter anbefaling av bestyrer. Helgefermissjonssøknader må sendes anstalten senest 14 dager før fermissjonen ønskes iverksatt av behandlingsmessige årsaker.

Den fermissjonsordningen som foreligger, blir stort sett utnyttet fullt ut av de innsatte. I vinterhalvåret har man observert en tendens til mindre bruk av korttidsfermissjoner, og dette gjelder spesielt for utenbysboende innsatte.

For den enkelte betyr denne fermissjonsordningen mye når det gjelder å lette overgangen til en tilværelse i frihet, ikke minst ved at den gir adgang til å bygge opp igjen forholdet til familie og nære venner.

2.09 BESØKSORDNINGER

Man har praktisert en ganske liberal besøksordning ved Fh. Denne går i korte trekk ut på at besøk kan mottas etter ordinær arbeidstid samt på lørdag, søndag og andre helgedager med den begrensning at den besøkende skal være ute til nærmere bestemt klokkeslett. Besøkende skal ved ankomsten til Fh, melde seg for vakthavende betjent og oppgi fullt navn samt hvem som ønskes besøkt.

I og med den utvidede fermissjonsordningen har man erfart at besøksfrekvensen ikke er særlig høy. Man har derfor ikke funnet det nødvendig å gi ytterligere begrensninger for varigheten av besøk.

Den innsatte kan selv velge om han vil motta sine besøkende i fellesrom eller på sitt eget rom så fremt dette ikke fører til genanse for de øvrige beboere. Ingen form for kontroll av besøkende eller deres gjøremål finner sted utover.

i de tilfeller da besøkende blir avvist p.g.a. åpenbar beruselse eller andre momenter som gjør besøket uønsket.

Man sitter inne med det inntrykket av besøksordningen at den i den utstrekning den blir brukt, har en meget god innvirning på den innsatte og hans pårørende idet et besøk på Fh avviker sterkt i positiv retning i forhold til et besøk i en lukket anstalt, noe som for mange innsatte og besøkende kan være en sterk psykisk belastning. På Fh fortoner besøket seg som et vanlig besøk i et vanlig norsk hjem.

2.10 SANKSJONER PÅ BRUDD

Allerede under de forberedende samtaler på anstalten med Frigangshjemmets bestyrer blir de innsatte gjort uttrykkelig kjent med hvilke typer sanksjoner som eksisterer ved brudd på reglement. Ved bruk av narkotiske stoffer og/eller alkohol blir den innsatte øyeblikkelig sendt tilbake til anstalten. Det vil uvilkårlig bli reagert på for sen tilbakevending uten gyldig grunn. Det kan for en mindre forseelse som f.eks. 5 minutters forsentkomning gis en advarsel på stedet. Ved gjentatt forsentkomning vil man reagere med inndraging av korttidspermisjoner for kortere eller lengere tid, og ved grovere tilfeller har det kommet på tale med tilbakeføring til anstalt. Har den innsatte før "deadline" telefonert inn en akseptabel grunn til forsentkomning som tjenestegjørende betjent kan sjekke, kommer ingen forføyninger på tale.

2.11 OPPHOLDETS VARIGHET PÅ FRIGANGSHJEMMET

Dette varierer mellom 3 og 6 måneder. Ganggutten kan tas ned for inntil 6 måneder med 3 som ganggutt og 3 i arbeid/skole. Fh har hatt og kommer til å få en kategori av innsatte som befinner seg på Fh på ubestemt tid, og dette gjelder de sikringsdømte.

Det er svært vanskelig å stipulere noen fast soningstid på Fh fordi denne er helt avhengig av individuelle faktorer som den totale soningstids lengde, den innsattes psykiske

status, modenhet, motivasjon, familieforhold, tilhørighet i gjengmiljø m.m.

Betjentene ved hovedanstalten bør være mer aktivt med i utvelgelsesprosessen av de innsatte til Fh fordi betjentene ved sin daglige omgang med de innsatte sitter inne med verdifulle kunnskaper mht. både den psykiske tilstand og om den innsatte kan fungere i et lite gruppesamfunn som Fh naturlig utgjør. Under samtaler med sosialsekretær viser den innsatte som regel et helt annet vesen enn ved det daglige oppholdet i avdelingen.

Da frigangsordningen er så lite utbygd som den er på det nåværende tidspunkt, er det svært vanskelig i dag å ta individuelle hensyn ved å tillate lengre opphold enn de stipulerte 3 - 6 måneder.

Jeg er av den oppfatning at det er for uvisst å få ned en sikringsdømt som har 5 og 10 års sikring uten fastsatt løslatelsesdato. Faren ved dette er at enkelte kan få et altfor langt opphold og dermed bli for husvarme med de negative momenter som dette kan medføre.

2.12 ANSATTE

Fh har et personale på 5. (1 bestyrer og 4 betjenter). De har alle en bred erfaring fra arbeidslivet før de gikk inn i fengselsvesenet, og samtlige har gjennomført Fengsels-skolen.

Ved en så spesiell jobb som en betjentstilling ved Fh innebærer, anser jeg det som en stor fordel at man har arbeidserfaring fra et sivilt yrke før man går inn i fengselsetaten. Det har også stor betydning at betjentene er selvstendige og avbalanserte personer.

Det nære samarbeid med Ullersmo og Ila gjør det mulig å bruke den samme betjenten som vikar ved sykdomsfravær og i ferier. Denne ordningen er også med på å sikre rekruttering ved eventuell avgang.

2.13 VAKTORDNINGER

Betjentene går i helkontinuerlig turnus med en mann

på vakt om gangen. Dette kan synes noe lite da det hadde vært en fordel med to betjenter på vakt på ettermiddager og kvelder samt helgedager for derved å kunne ivareta felles aktiviteter på en bedre måte og i tillegg drive holdningsskapende arbeid.

På bakgrunn av at tjenestemennene gjennomsnittlig har nøyaktig 42 arbeidstimer i uken, både når en regner rene klokketimer, og når en bruker beregnet tid, burde Fh vært oppsatt med 1 betjentstilling til.

Jeg mener at aspiranter ved Fengselsskolen burde ha en del av praksisåret ved Fh for derved å oppleve hvordan et frigangshjem fungerer og i tillegg ta del i aktiviteter av sosial og atferdsmessig art.

2.14 HUSMØTER

På grunn av turnusordningen og lang vei til arbeidet har de ansatte ved Fh ikke sett seg i stand til å ha faste husmøter. Samtlige betjenter virker meget åpne med hverandre rent informasjonsmessig, og de står også samlet om en behandlingsmessig plattform. I tillegg føres den minste detalj om hva som skjer på huset inn i dertil egnete protokoller, og bestyreren er i kontakt med alle betjentene i løpet av uken, og han gir fortløpende muntlige informasjoner. En av betjentene savner likevel et fast, månedlig husmøte der en samlet betjening er til stede og kan diskutere felles problemer.

Betjentene ønsker overlappingstimer ved vaktskifte inn i turnusen for derved å koordinere driften bedre. Ved den nåværende bemanning må overlappingen foregå frivillig fra tjenestemennenes side ved at de møter opp litt før eller blir værende utover tiden.

2.15 FRIGANGSHJEMMETS SELVSTENDIGE STILLING

Administrativt er altså Fh underlagt Ullersmo landsfengsel med direktøren der som øverste sjef. Bestyreren ved Fh har relativt vide fullmakter når det gjelder den daglige driften av Fh. Dette må han nødvendigvis ha bl.a. fordi han skal betjene to anstalter (Ullersmo og Ila) som internt

har noe forskjellig praksis på ulike områder.

Førøvrig har bestyreren, eller i hans fravær en av betjentene, ukentlig kontakt med de to respektive anstaltene da han møter i henholdsvis anstaltrådsmøte på Ila og avdelingsrådsmøte på Ullersmo. Bestyreren møter selvsagt også for å holde kontakten med hovedanstaltene slik at han til enhver tid vet hva som rører seg.

2.16 FRIGANGSHJEMMETS ØKONOMISKE STILLING

Fh har i dag ikke noe eget budsjett, men det er budsjettmessig og regnskapsmessig underlagt Ullersmo landsfengsel. Dette har sine fordeler i en enklere regnskapsførsel, men har også klart sine ulemper idet man har vanskelig for å kalkulere inn viktige poster som fornyelse og vedlikehold av bygning, møblement og utstyr. I og med at Fh ligger så langt unna hovedanstalten, har men heller svak kontakt med de instanser innen anstalten som skulle ta seg av slike oppgaver. Man har derfor funnet det vanskelig å få gjennomført det nødvendige arbeide av fornyelse og vedlikehold slik at de mest presserende av slike oppgaver har måtte utføres av Frigangshjemmets eget personale og innsatte med ofte svært mangelfulle midler.

I fall Fh sto i en fri økonomisk stilling med eget budsjett, ville man lettere kunne prioritere de oppgaver som den daglige erfaring tilsier er nødvendig for en forsvarlig drift, men man bør forutsettes at Fh tar sitt klientell fra de samme anstalter som i dag da det er disse som har størst behov for en slik ordning.

2.17 KONFLIKTLØSNING

Man sitter ikke inne med erfaringer på større konflikter mellom innsatte og ansatte, men små konflikter blir løst ved at de tas opp øyeblikkelig, og at man snakker rett på sak. Betjeningen setter klare grenser, og de forsøker å unngå kommunikasjonssvikt. I det hele tatt synes det for meg som at den gode daglige kontakt mellom innsatte og ansatte avverger konflikter av betydning.

2.18 ANSATTES SYN PÅ JOBBEN

Samtlige betjenter på Fh har tidligere jobbet i lukkede anstalter. De mener at de på Fh har en mer selvstendig tjeneste, større ansvar, men samtidig en mer inspirerende tjeneste. Denne allsidigheten i tjenesteutøvelsen og mulighetene for å se resultater av sitt arbeid medfører blant annet at sykefraværet er minimalt. På meg virker det sosiale klimaet betjentene imellom meget godt.

2.19 KONTAKT MED TILSVARENDE INSTITUSJONER I NORDEN

Det vil være en betydelig fordel om betjentene ved Fh fikk en bredere kontakt med lignende institusjoner i Norden. Hovedanstalten bør legge mulighetene til rette for en slik kontakt. Slik situasjonen er i dag, må dette skje på tjenestemennenes eget initiativ og egen regning. Bare i 1982-83 har deler av betjeningen betalt studieturer til frigangshjem i Danmark og Sverige av egen lomme. Det er selvsagt at en slik kontakt er av stor betydning for tjenestemennenes innsikt og inspirasjon i sitt arbeid. Tjenestemennene ved Fh er også av den oppfatning at frigangsordningen bør utvides, noe det vel er alminnelig enighet om innen fengselsvesenet, og da er det viktig at man har en stamme av betjenter som er best mulig kvalifisert til å utvikle dette. Det er ingen tvil om at ekskursjoner til og eventuelt utveksling med tilsvarende institusjoner både i inn- og utland er av stor betydning for et slikt forløp.

2.20 DE ANSATTES FORMENINGER OM DE INNSATTE ETTER LØSLATELSEN FRA FH

Ut fra de erfaringer man har ved at tidligere innsatte stadig besøker Fh samt at en god del av dem arbeider i det nærmeste området, synes det fra de ansattes side som om frigangsoppholdet har hjulpet flere til en mer stabil

livsførsel enn ved direkte løslatelse fra lukket anstalt.

2.21 HVA KOSTER EN INNSATT PÅ FH I MOTSETNING TIL EN INNSATT PÅ ILA/ULLERSMO.

Vi forutsetter at Ph til enhver tid har 5.5 innsatte som er ute i arbeidslivet. Hver innsatt arbeider 48 uker à 39.5 timer = 1900 timer pr. år. Timebetalingen er brutto kr. 33,-, og feriegodtgjørelse er 9.6 %. Inntekt pr. innsatt blir etter ovennevnte forutsetninger:

Brutto årslønn 1900 t à kr. 33,-	kr. 62 700,-
+ feriegodtgjørelse 9.6%	" 6 019,-
<u>Brutto inntekt</u>	<u>kr. 68 719,-</u>

Fradragsposter:

Minstefradrag	kr. 3 100,-
Oppgjørsfradrag	" 700,-
Reiseutgifter	" 1 255,-
<u>Sum fradrag</u>	<u>" 5 055,-</u>
Netto inntekt	<u>kr. 63 664,-</u>

Det forutsettes at den innsatte ikke har andre fradragsposter så som renteutgifter, bidragsplikt, fagforeningskontingent o.l. Det forutsettes videre at han lignes i klasse 1.

Skatter:

Kommune- og fylkesskatt	21 %
Fellesskatt	2 %
Sykedel av medlemsavgifter	4.4 %

Ingen statsskatt på inntekter inntil kr. 38 000,-.
6% statsskatt på inntekter mellom kr. 38 000,- og 72 000,-.
Medlemsavgift til folketrygden, pensjonsdelen, er 5.7% av bruttolønn kr. 68 700,-.

Skattene blir da i alt:

Kommune, fylke, sykedel av medlemsavgiften til folketrygden.

Beregningsgrunnlag kr. 63 600	=	kr. 14 823,-
Statsskatt 6% (kr. 63 600 + 38 000)		
kr. 25 600,-	"	1 536,-

Pensjonsdel av medlemsavgiften til folke- trygden 5.7% av kr. 68 700	= kr. 3 915,-
+ Særskilt skattefradrag 0.8% av 68 700,-	kr. 20 274,-
	" 549,-
Sum skatter	kr. 19 725,-
Nettoinntekt før skatt	kr. 63 664,-
+ Skatt	" 19 725,-
Netto til disposisjon	kr. 43 939,-

En innsatt betaler pr. år kr. 19 725 i skatter til det offentlige. Vi har tidligere forutsatt at Fh til enhver tid har 5.5 innsatte. Disse 5.5 personer betaler i skatt kr. 19 725 x 5.5 = kr. 108 488,- pr. år. Denne beregningen er foretatt for å vise hva de innsatte ved Fh betaler i skatter pr. år. Bergeningen gjelder for inntektsåret 1982.

Utgifter ved Fh 1982:

Lønnsutgifter	kr. 692 000,-	
Driftsutgifter	" 83 316,-	
Samlede utgifter 1982		kr. 775 316,-
+		
Innbetalt skatt	kr. 108 488,-	
Innbetalt husleie	" 36 960,-	" 145 448,-
(kr. 560,- x 12 x 5.5)		
		<u>kr. 629 868 -</u>

For å finne ut hva en innsatt på Fh koster pr. år, må også ganggutten tas med. Vi regner således med 6.5 innsatte til enhver tid på Fh fordi det ofte kan gå en tid før en ny mann blir sendt ned.

kr. 629 868,- : 6.5 = kr. 96 903,-

=====

En innsatt på Fh kostet samfunnet kr. 96 903,- i 1982. Tilsvarende tall for Ila var kr. 225 570,- og for Ullersmo kr. 177 136,- for 1982.

2.22 INTERVJU MED FENGSELSBETJENT REIDAR N. KRISTIANSEN OM FRIGANGSHJEMMET.

Betjent Kristiansen gikk ut fra Fengselsskolen i 1977
Han har tjenestegjort på Ullersmo landsfengsel fra 1972

før han 1. oktober 1979 begynte på Fh. Fra tidligere har Kristiansen arbeidslivserfaring fra anlegg, sjømannsyrket, maskin og reklame.

- Hva anser du som den største fordelene ved "sivilt" friggangshjem framfor soning i lukket anstalt?
- Jeg mener at den største fordelene er at overgangen til et liv i frihet er mykere, og at de innsatte blir bedre rustet til frihet etter et opphold med normalisering av det daglige liv.

Videre mener jeg at da de fleste innsatte i fengslene i Oslo-distriktet har familie og venner i nærheten, får de bedre anledning til kontakt med disse. Korttidspermisjoner og besøk ved Fh skjer av den grunn ofte. Fh har smidige besøksordninger.

- På hvilken måte er bestemmelsene smidige?
- Det gis god tid til besøk, og besøkende kan mottas på de innsattes rom. Videre har de innsatte anledning til servering av de besøkende etter som de har adgang til kjøkken. Det har forresten også vist seg at tjenestemennene får god kontakt med de besøkende.
- Dere har færre tjenestemenn pr. innsatt enn i fengslene. Hvordan fungerer det?
- De innsatte henvender seg mer direkte til tjenestemennene, og vi fungerer både som rådgivere og kamerater. I og med at vi ikke er uniformerte, forsvinner det skillet som oppstår p.g.a. uniformene. De innsatte har gitt uttrykk for at de synes det er lettere å omgås tjenestemenn uten uniform, og det er tilfredsstillende for oss å føle at det er oss som personer som blir respektert og ikke uniformen.
- Hvilken innstilling har de innsatte når de kommer til Fh?
- Det hender at de innsatte mener at de kommer fra ett fengsel til ett annet. Som regel forandrer denne holdningen seg raskt, og de innsatte blir mer positivt innstilt overfor Fh. Unntakene, som er få, forsvinner ofte etter kort tid, enten p.g.a. uteblivelse eller tilbake-sending.
- Fungerer tjenestemennene som rådgivere overfor de innsatte?

- Vi legger stor vekt på at de innsatte skal ordne opp så langt de makter det selv. De har bedre anledning til å ta seg av egne problemer her enn i lukket anstalt. De må vanligvis selv arbeide med saker som sosialsekretæren ellers tar seg av. I lukket anstalt tror jeg at sosialsekretæren ofte blir opptatt med saker den innsatte selv kunne løst. På Fh fungerer vel tjenestemenn som en kombinasjon av rådgiver og sosialsekretær, og vi har god anledning til det slik tjenesten nå er lagt opp. Det er ikke bare praktiske problemer vi får å hankses med. Som eksempel kan jeg nevne en innsatt som tidligere grep til flasken når det dukket opp vanskeligheter. Dette fortalte han oss tidlig under oppholdet. Her på Fh kom han til oss før han "sprakk" med problemene sine. Etter hvert ble det mange og lange samtaler, og han holdt seg tørr. Han er nå løslatt for mange måneder siden, men han kommer på besøk med jevne mellomrom, og det går bra med ham.
- Stikker gamle klienter ofte innom?
- Ja, rett som det er kommer tidligere innsatte innom for å slå av en prat eller for å få råd. Det kan bli flere besøk i uken.
- Hvilke spesielle fordeler synes du et opphold ved Fh har for de innsatte?
- Det er flere forhold. Det er enklere å finne et sted å bo etter løslatelse med utgangspunkt fra Fh. Det er lettere å holde skjult at en "sitter inne". Vi har bl.a. sivil postadresse ved bill.mrk.-svar osv. Videre er Fh et godt utgangspunkt for å søke seg et bedre arbeid. Innsatte tar jo gjerne til takke med det de får for å kunne søke seg over på frigang. Forholdsyvis mange begynner i Industritjeneste, en vernet bedrift med lite givende arbeid. Tjenestemennene oppfordrer og oppmuntrer derfor de innsatte til å finne et arbeid de kan trives bedre med. En forutsetning her er at arbeids-

stedet er så seriøst at bestyreren godkjenner det. Dette har lyktes for dem som har forsøkt mer eller mindre med hjelp av tjenestemennene. Men det siste året har også vi merket at arbeidsmarkedet er blitt strammere i Oslo.

Vi mener vel alle som arbeider her, at jo bedre arbeidet innsatte har ved løslatelsen, jo bedre sjanse er det for at de vil holde på arbeidet etter at de er løslatt.

- Andre klare fordeler ved Ph?
- Frigangshjemmet ligger sentralt til, og det er lett å følge opp med besøk på arbeidsplassen og kontakt med de foresatte der. Vi har som regel at minst en av bedriftens ledelse skal kjenne til den innsattes bakgrunn og situasjon. Kontakten med arbeidsplassene tror vi gjør sitt til at det er letteré å få arbeid for folk som er på frigang. Men akkurat på dette feltet har vi ikke så mange erfaringer at vi kan uttale oss sikkert.
- Hvordan greier de innsatte seg økonomisk?
- Vi har den praksis at de innsatte blir trukket for husleie og får utbetalt en rimelig sum pr. uke til kost- og lommepenger. Vi prøver å trene de innsatte til å få et realistisk forhold til penger, noe mange av dem ikke har når de kommer hit. Her kan jeg nevne ett eksempel. Vi hadde en innsatt her som hadde sonet i tre år før han kom hit. Han maste stadig på mer kost- og lommepenger. Vi hadde mange og harde diskusjoner, men vi bremsset pengeforbruket under hele oppholdet. Han fikk etter hvert bra arbeid og leilighet. Et par måneders tid etter løslatelsen kom han hit og takket oss fordi vi hadde lært ham litt om daglig økonomi. Det var nemlig en ubehagelig overraskelse for ham at det var blitt så mye dyrere å leve på de tre årene han hadde "sittet inne".
- Lager de innsatte sin egen mat?
- Ja, og de sørger også for sine egne matinnkjøp, noe vi synes har vært meget vellykket, bl.a. fordi de får begreper om hvor dyre matvarer er i dag. Det er problemer som ikke bekymrer dem så mye under oppholdet i lukket anstalt. De må gjøre sine innkjøp med omhu om pengene skal strekke til. Etter hvert blir menyen noe mer om-

fattende enn stekte/kokte egg og stekte/kokte pølser. Selvfølgelig er noen flinkere enn andre. Flere av de innsatte går til en hybeltilværelse eller annen alenetilværelse etter løslatelsen, og da kommer det godt med at de kan koke selv og gjøre fornuftige innkjøp.

Jeg har lyst til å legge til at kjøkkenet er blitt det naturlige samlingssted i huset. Vi er så heldige å ha et praktfullt kjøkken, og aktivitetene der er en glimrende sosial trening. Tjenestemennene bruker også kjøkkenet flittig, delvis p.g.a. lange vakter, som i parentes bemerket ikke virker lange, og delvis fordi vi rett og slett liker oss på kjøkkenet. Det er ikke uvanlig at tjenestemennene slår seg sammen med en eller flere innsatte og spleiser/lager/spiser middag eller f.eks. lager noe smågodt på lørdagskvelden.

- Hvilke fritidsaktiviteter deltar de innsatte i?
- Vår sentrale begivenhet gir gode muligheter for varierte fritidsaktiviteter. Jeg skal ikke trekke fram trening og trim her, for det er det bra anledning til på alle større anstalter. Jeg vil likevel i den forbindelse nevne at hvis en innsatt er aktiv idrettsmann, har han muligheter til å trene i klubbmiljø ved å bruke korttidspermisjonene til dette. Dessuten kan de som vil, ta en joggetur uten å løpe på et høyt gjerde. Joggeturene begrenser vi til 3/4 time, dette p.g.a. at en innsatt imponerte oss med sine løpeturer på drøye 2 1/2 time inntil vi knep ham på fersk gjerning da han steg ut av en bil drøye hundre meter fra Fh.

Vi vet hvilket miljø en stor del av de innsatte søker etter løslatelsen, og hva det resulterer i av fyll og det det fører med seg. Vi synes derfor det er viktig å vise i praksis at det kan gjøres fornuftigere ting som er morsomme, i fritiden. Jeg vil gjerne beskrive dette gjennom eksempler - 2-3 av gutta tar ikke kveldsperm, men de og betjentene bestemmer seg sammen for å gjøre noe felles om kvelden. Det kan være kinotur, fotballsparking, svømmehalltur, idrettsstevne, tur i Marka - dette er spesielt populært i helgene om våren og høsten - museumsbesøk, selv innsatte som aldri har satt sin fot

i et museum før, synes det kan være artig, badetur og danserestaurantbesøk. De innsatte må gjerne ta med en venninne. Til stor overraskelse for noen av de innsatte lar det seg gjøre å ha det morsomt uten alkohol. Noen ganger drar vi også til byen og rusler rundt uten noe bestemt mål.

- Er betjentene alltid med på disse utfluktene?

- Ja, men alt dette kan de selvsagt gjøre på egen hånd under korttidspermisjon. Er det en innsatt som er "tørst"; er det en seier hver gang han kommer tilbake til Fh uten å ha "sprukket".

- Hvem får komme til Fh og sone der?

- Vi er ikke redde for å ta inn folk som ikke er mønsterinnsatte, men erfaringene viser at 2-3 vanskelige samtidig, kan ødelegge miljøet. Det viktigste for oss er tross alt å skape et miljø som både innsatte og ansatte trives i, et miljø vi mener det er mulig å få til fordi vi har så få plasser, og fordi vi legger opp til en dagligdags tilværelse svært lik den i frihet. Vi forsøker å behandle og omgås de innsatte som voksne folk. Til gjengjeld forlanger vi at de oppfører seg deretter. Oppstår det uenigheter, diskuterer vi oss fram til enighet eller vi forteller at slik er det og slik må det være.

- Dere er bare 5 tjenestemenn. Er dette tilstrekkelig?

- Jeg tror at det at vi er så få, og den måten vi utfører arbeidet på, er av største betydning for miljøet. Når vi bare er 5, må vi arbeide i nært samarbeid med hverandre. På den måten unngår vi store utslag i begge retninger, og vi unngår de gnisninger det kan føre med seg å være mange tjenestemenn. Vi som arbeider her, prøver å være like strenge og like "snille".

- Du har gitt uttrykk for at Fh er en god arbeidsplass. Kan du utdype det noe nærmere?

- Først og fremst trives vi fordi vi ser resultater av arbeidet, og vi har følelsen av at vi får utrettet noe verdifullt. Vi har mer ansvar og større bredde i arbeidsoppgavene enn hva som er vanlig for fengsels-

betjenter. Vi mener ikke med dette at arbeidet vi hadde før i sikkerhetstjenesten ved Ullersmo og Ila ikke var ansvarsfullt, men ansvaret var anderledes. I og med at vi har så få innsatte, lærer vi å kjenne den enkelte godt. Vi har mer tid til hver enkelt innsatt, og de innsatte henvender seg til oss lettere og i helt andre sammenhenger enn hva vi opplever i større anstalter. Som et apropos til trivselen ved Fh kan jeg nevne at på ett år har fire tjenestemenn i turnus-tjeneste hatt 2 - to - sykefraværsdager. Bestyreren ødela statistikken da han prøvde å kurere vond hals med Fisherman's Friend og South State uten filter. Han mistet stemmen og var fraværende i 4 dager.

3.00 INTERVJUUNDERSØKELSE

3.01 METODIKK

Som tidligere nevnt, har jeg i løpet av ett år besøkt FH gjennomsnittlig 2 kvelder hver uke. I løpet av denne tiden fikk jeg anledning til å følge alle rutiner ved Fh, og i tillegg deltok jeg i forskjellige fritidsaktiviteter.

Hele tiden valgte jeg å observere miljøet og de innsatte i deres naturlige sosiale sammenheng, dvs. en feltundersøkelse. For best mulig å unngå at min tilstedeværelse skulle påvirke den sosiale situasjonen jeg observerte, valgte jeg å gjøre en passiv deltakende observasjon. Jeg gjorde aldri noe forsøk på å skjule hvorfor jeg var til stede på Fh.

Når de innsatte bare hadde noen få dager igjen av soningstiden på Fh, foretok jeg en intervjuundersøkelse. Jeg intervjuet 20 personer. Av disse oppholdt 15 seg på Fh under intervjuet, og de resterende 5 hadde tidligere sittet på Fh. Av den sistnevnte gruppe var 2 residivister. De innsatte ble intervjuet helt mot slutten av soningstiden når de var glidd inn i den daglige rutinen ved Fh og hadde fått gjennomtenkt de ulike problemstillingene ved å sone på Fh. Som intervjumetode valgte jeg det personlige intervjuet som består i ansikt-til-ansikt-kontakt mellom intervjueren og respondenten.

Innholdet av spørsmålene valgte jeg å lage som en kombinasjon av evaluative og kognitive spørsmål, dvs. både spørsmål der intervjuobjektene i stor grad fikk komme med sine følelser overfor forhold de ble spurt om, og spørsmål som går på konkrete eller faktiske forhold. Jeg har også kombinert helt åpne spørsmål og strukturerte spørsmål, delvis med faste svaralternativer eller sammenligningsspørsmål.

3.02 ALDERSFORDELING

Intervjugruppen fordelte seg aldersmessig slik:

20 - 25	26 - 30	31 - 35	36 - 40	41 - 45
5	8	3	1	3

Hele 13 av de 20 var fra 20 til 30 år, og dette samsvarer med gjennomsnittsalderen i fengselsanstaltene for øvrig. Dette er også en aldersgruppe som gjerne har lange dommer og liten arbeidserfaring bak seg. Ved å bruke en del av soningstiden til å etablere seg i en arbeidssituasjon, har de store sjanser for å kunne klare seg uten tilbakefall.

3.03

For å få nærmere greie på intervjuobjektene arbeidssituasjon, spurte jeg "ER DU I SAMME TYPE ARBEID SOM DU ER UTDANNET FOR, ELLER SOM DU HAR DREVET MED TIDLIGERE?"

For de 5 som tidligere hadde sittet på Fh, ble dette spørsmålet relatert til deres tid på Fh.

Av svarene fremkom det at 13 mer eller mindre var i samme type arbeid som de var utdannet for eller hadde vært i før. 5 jobbet med helt andre ting, mens 2 ikke hadde jobb og var på jakt etter jobb. Dette skyldes for en stor del det vanskelige arbeidsmarkedet i Oslo-området 1982/83. Slik arbeidsmarkedet er, er det en stor styrke å kunne vise til tidligere praksis og utdanning.

3.04

Jeg var interessert i å utdype dette noe og spurte derfor "TROR DU AT DET ARBEIDSTILBUDET DU NÅ HAR FÅTT, KOMMER TIL Å HA NOEN INNVIRKNING FOR DEG ETTER SONING?" Som tidligere nevnt, var 2 av de intervjuede uten arbeid. Av de resterende 18 fortsetter hele 12 i det arbeid de

begynte med på Fh etter endt soning, 1 kunne fortsatt hvis han ønsket det, og 1 hadde annen jobb å gå til. Ytterligere 1 ønsket å skifte jobb p.g.a. utilfredsstillende arbeidsforhold, 3 av de intervjuede kommer fra andre deler av landet og må skifte jobb når de flytter hjem igjen.

Flere (8) av de intervjuede understreket at det å stå i fast arbeid har betydd mye for dem både økonomisk og ikke minst fordi de var kommet inn i samfunnsrytmen igjen, 2 av de innsatte akter å søke videre utdanning innen sitt nye arbeidsfelt.

De 12 som fortsetter i samme jobb etter endt soning på Fh, har sin styrke på arbeidsmarkedet ved at de kjenner jobben og allerede har, en tilknytning til Oslo-området.

De to innsatte som har gått som ganggutter i lengre tid og ikke kommet seg ut i arbeidslivet p.g.a. det stramme arbeidsmarkedet i Oslo-området vinteren 1982/83, gir en advarsel om at arbeidssituasjonen kan bli meget vanskelig i den nærmeste fremtid. Derfor er det viktig at Fh oppretter en bedre kontakt med arbeidslivet og rehabiliteringsutvalget under KiF.

De 3 som skal tilbake til hjemstedet, regner det som en fordel at de er kjent i miljøet. De mente at de har mye bedre muligheter for å henvende seg til mulige arbeidsgivere på hjemstedet fra Fh enn fra lukket anstalt. fordi de kunne vise til at de har vært i fast arbeid i en seriøs bedrift under soningen på Fh, og at de kan legge frem sluttattest derfra.

De 2 som ønsket å ta videre utdanning, har hatt bra stillinger før, men har funnet det nødvendig å utdanne seg innenfor andre, mer egnede områder.

3.05

Jeg ønsket å gjøre meg mer kjent med hvordan de innsatte så på sin helhetssituasjon under soningstiden på Fh. Jeg stilte først følgende spørsmål "FUNGERE FH

SOM ET HJEM ELLER SOM EN INSTITUSJON FOR DEG?"

Kun 11 av de 20 svarte direkte på mitt spørsmål mens 9 ønsket å gi et annet svaralternativ. Svarene fordelte seg slik:

Hjem	Institusjon	Kombinasjon av hjem og institusjon	Arbeids- plass	Kollektiv	Fengsel
5	6	6	1	1	1

De 6 som mente at Fh fungerte som en institusjon og de 6 som mente at det fungerte som en kombinasjon av hjem og institusjon, begrunnet dette med at de følte seg bundet av tider, avtaler og reglement, men de understreket at Fh ikke kunne sammenlignes med et ordinært fengsel.

En innsatt opplevde Fh som en arbeidsplass. Dette fordi han ikke følte at han hadde full kontakt med dem han bodde sammen med. En annen sammenlignet Fh med et kollektiv mens en mente seg uskyldig dømt og opplevde derfor Fh som et fengsel.

Erfaringer viser at de som opplever Fh som en blanding av hjem og institusjon ofte kommer tilbake på besøk etter soning, og denne kategori består ofte av usikre institusjonsmennesker som trenger en noe lengre beskyttet periode mellom fengsel og full frihet.

For de 5 innsatte der Fh fungerer som et hjem, er dette ganske typisk for den mer etablerte del av de innsatte med fast botilværelse utenfor Fh.

3.06

Tidligere i denne rapporten er utvalgsprosedyren beskrevet. Av de 20 jeg intervjuet, hadde 11 selv søkt om overflytting, og 9 var blitt forespurt om de ville flytte over til Fh.

Jeg spurte de innsatte "HVORFOR SØKTE DU FH, ELLER EVT. HVORFOR TROR DU AT DU BLE SPURT OM DE VILLE FLYTTE OVER TIL FH?"

De 11 som selv hadde søkt, oppga tre hovedgrunner til at de hadde bedt om overflytting (3 svarte med to av

de tre hovedgrunnene).

De tre hovedårsakene var:

- A: En fin mulighet til å komme i jobb og tjene penger,
(8 svar)
- B: Ønske om å komme inn i en normal livsrytme.
(4 svar)
- C: Hadde fått tilbud om jobb som de måtte tiltre så
raskt som mulig.
(2 svar)

Av de 9 som var blitt bedt om å søke, ble det oppgitt 7 forskjellige årsaker, og 2 innsatte ga dobbeltsvar.

Følgende årsaker ble oppgitt:

- A: Anstalten ville bli kvitt meg.
(1 svar)
- B: Har ikke peiling.
(2 svar)
- C: Mulighet til å komme i jobb og tjene penger.
(3 svar)
- D: Komme inn i normal livsrytme.
(2 svar)
- E: Få være sammen med familien.
(1 svar)
- F: Hadde så kort tid igjen.
(1 svar)
- G: Sliten av å sitte. Det skjønte de på anstalten.
(1 svar)

Den første kategori (11) var meget bevisst på hvorfor de søkte om soning på Fh. De ønsket å bedre forholdet til familie og samfunn, jobb og personlig økonomi.

Av svarene fra de 9 som ble forespurt om å sone på Fh, virker det som om de gjetter seg til grunnene. Men indirekte ser det ut som om de innsatte har forstått at anstaltene tar hensyn til dem som trenger det på bakgrunn av sosiale- og medisinske kriterier slik at de skal komme ut av løslatelsen best mulig.

3.07 3.08

Jeg spurte så de 20 intervjuobjektene "HVA ANSER DU ER DEN STØRSTE FORDELEN VED SONING PÅ FH - OG DEN STØRSTE ULEMPEN?" Til tross for min åpne spørsmålsstilling er det mulig å dele svarene inn i grupper. Når det gjelder de største fordelene ved soning på Fh, gav 5 innsatte 2 svarvarianter (se egen tabell).

Svarene fordelte seg ellers slik:

A: En myk tilvenning til et normalt liv etter opphold i en lukket anstalt. (5 svar)

B: Flere permisjoner, mer frihet og dermed bedre og større kontakt med familien. Samtidig blir det bedre anledning til å ordne med saker av sosial art i forbindelse med løslatelsen. (7 svar)

C: "At jeg må klare meg selv". Stikkord: Vekke meg selv, kjøpe inn og lage mat, sørge for at jeg kommer ut i arbeidslivet igjen og fungere i samfunnet. (11 svar)

D: Den åpne, hyggelige og tillitsfulle omgangsformen mellom innsatte og ansatte på Fh. (2 svar)

De 5 som ønsket å gi dobbeltsvar fordelte seg slik:

A + B - 1

A + D - 1

B + C - 3

Intervjuobjektene svar på dette spørsmålet viser at for en stor del (se: A og C) vurderer de innsatte den kontrollerte tilvenning av tilbakeføringen til samfunnet høyt. Derfor er det av stor betydning at Fh legger opp en livsrytme som i så stor utstrekning som mulig svarer til livet utenfor. De innsatte er så usikre på seg selv etter en lengre dom at de trenger den kontrollerte tilvenning fra Frigangshjemmets side.

Når det gjelder ulempene ved soning på Fh, mente 11 at de ikke var noen ulemper. Dette til tross for at intervjueren her laget en drøy pause slik at de fikk anledning til å tenke seg godt om. 6 av de 11 ønsket å understreke at man hele tiden måtte ha i bakhodet at oppholdet på Fh tross alt er en del av en soning. De

resterende 9 pekte på følgende fire hovedulemper:

A: Altfor lite i kostpenger..

(2 svar)

B: For få permisjoner.

(2 svar)

C: Formynderi med hensyn til tid, avtaler, reglement.

(4 svar)

D: Ikke anledning til selv å velge sine kollektivkamerater.

(1 svar)

På Fh blir det gjort helt klart overfor de innsatte at det fortsatt er soning, men en helt annen form som minner om det livet de skal ut i. På denne bakgrunn må det realistiske svar fra de 11 oppfattes.

Et mindretall på 2 ønsker flere permisjoner og dermed større frihet. Dette viser at de innsatte på Fh har såpass stor frihet at det ikke avviker fra den normaltilværelsen de står overfor i sine egne hjem med hensyn til aktiviteter utenfor hjemmet.

Den smule misnøye som foreligger, kan vel delvis skyldes at de innsatte "glemmer" at de fortsatt soner, og delvis et lite realistisk syn på hvor "frie" folk flest er når de har forpliktelser overfor familie, arbeidssted, økonomi etc.

3.09

Fh har et klart formulert rehabiliteringsopplegg. Jeg ville prøve å finne ut om de innsatte opplevde dette på samme måte som det er tenkt fra de ansattes side. Jeg spurte derfor "HVIS DU SKAL BESKRIVE FH; HVA ER FOR DEG REHABILITERINGSOPPLEGGET?"

10 innsatte ønsket å gi dobbeltsvar. Svarene kan kortes ned til følgende setninger:

A: Få de innsatte til å fungere normalt i samfunns- systemet og blant mennesker igjen. (12 svar)

B: Få de innsatte til å komme ut i arbeid, ordne med personlige forhold selv og dermed få en fin start frem mot løslatelsen. (13 svar)

- C: Mykere overgang til samfunnslivet enn om jeg ble løslatt fra en lukket anstalt. (4 svar)
D: Få sonet dommen ut. (1 svar)

Dobbeltsvarene fordeler seg slik:

A + B - 6

A + C - 1

B + C - 3

Svarene tyder på at intervjuobjektene har forstått hensikten med oppholdet på Fh. De er klar over at samfunnet stiller visse krav som det er viktig å få tilvenning til. De innsatte synes ut fra dette å inneha et realistisk syn på hva det innebærer å vende tilbake til samfunnet igjen etter et anstaltopphold.

3.10

Rehabiliteringsopplegget ved Fh er mangesidig, og jeg ønsket å gå litt nærmere inn i de enkelte bestanddeler i dette opplegget ved å spørre svært detaljert. Jeg stilte derfor dette spørsmålet: "FØLER DU AT OPPLEGGET VED FH HAR HJULPET DEG TIL Å STÅ BEDRE RUSTET FOR:

- A. HOLDE UT I ARBEID?
- B. GREIE MATSTELL?
- C. GREIE RENGJØRING?
- D. GREIE KLESVASK?
- E. HOLDE ORDEN PÅ ØKONOMIEN?
- F. HOLDE DEG VEKK FRA KRIMINALITET?

10 av de intervjuede ba om å få krysse av ved mer enn ett punkt. 6 krysset av ved ett punkt. 4 mente de behersket fullt ut de ferdigheter spørsmålene omhandlet før de kom til Fh. Ved å splitte opp antall svaralternativer og fordele dem på de enkelte punkter fremkommer følgende tabell:

	a	b	c	d	e	f	Antall inter- vjuede
Ett svar	1	0	1	0	3	1	6
To svar	3	0	0	1	2	2	4
Tre svar	2	0	0	0	2	2	2
Fire svar	0	0	0	0	0	0	0
Fem svar	2	2	2	2	1	1	2
Seks svar	2	2	2	2	2	2	2
Til sammen	10	4	5	5	10	8	16

Alternativene a, e og f skiller seg klart ut. Disse tre, holde ut i arbeid, holde orden på økonomien og holde seg vekk fra kriminalitet, er også mer omfattende enn de øvrige tre spørsmålene, ja, kanskje de overordnede mål for arbeidet ved Fh.

Det er også verdt å merke seg at fire av de spurte mente at de gjennom oppholdet på Fh stilte bedre rustet på nesten alle de felt det ble spurt om.

3.11

Jeg ønsket også å utdype sider ved oppholdet ved Fh som i større eller mindre grad skiller Fh fra lukket anstalt. For å få satt lyset på dette stilte jeg følgende spørsmål: "HVA HAR STØRST BETYDNING FOR DEG VED Å SONE PÅ FH?", og jeg ga disse alternativene:

- A. SKOLEARBEID?
- B. STØRRE FRIHET?
- C. LITEN INSTITUSJON?
- D. SAMVÆR MED FAMILIE/KJÆRESTE/VENNER?
- E. ANDRE FORHOLD?

Et stort flertall, hele 16 av de spurte, krysset av på mer enn ett alternativ, og jeg fikk følgende tabell:

	a	b	c	d	e	Antall spurte
Ett svar	0	1	0	2	1	4
To svar	1	3	1	7	2	7
Tre svar	0	6	5	6	1	6
Fire svar	0	3	3	3	3	3
Fem svar	0	0	0	0	0	0
Til sammen	1	13	9	18	7	20

At alternativ A kun fikk ett svar skyldes det faktum at ingen av mine intervjuobjekter hadde skolegang/utdanning som hovedbeskjeftigelse mens de sonet på Fh.

Alternativ B og D henger nøye sammen og viser tydelig at svært mange ser hvor viktig det er å arbeide mot en tilbakevenning til hjemmemiljøet og en stabil familiesituasjon.

Svarene under C viser at mange føler større trygghet på en liten institusjon enn i de store anstaltene de kommer fra til Fh.

Når det gjelder de 7 svarene på E "andre forhold", bad jeg om en kort forklaring. Koko ned til korte setninger delte svarene seg inn i tre kategorier:

A: Tilbake til jobb og komme inn i rytmen igjen mens jeg soner. (4 svar)

B: Samme hva jeg spør om, innen rimelighetens grenser, så får jeg lov. (1 svar)

C: Jeg har mye bedre anledning til å forberede min løslatelse fra Fh enn om jeg satt på Ullersmo/Ila. (2 svar).

Svarene under punkt E understreker på nytt at de innsatte bevisst forbereder seg på en løslatelse fra Fh.

3.12

Soningstiden ved Fh er i dag 3 måneder for alle, og jeg ville vite om dette føltes passende, så jeg spurte: "ER 3 MÅNEDERS OPPHOLD PÅ FH FOR LITE/FOR MYE?"

Svarene fordelte seg slik:

Helt individuelt	Nok	For lite
14	2	4

Alle de intervjuede ønsket å snakke mer utfyllende

om hva de mente er riktig soningstid på Fh. Jeg kommer tilbake til dette under punkt 3.13.

Blant de 14 som mente at det er helt individuelt om tre måneder er for kort eller for lang soningstid ved Fh, var det enighet om at riktig soningstid ved Fh er avhengig av den situasjon den enkelte er i med hensyn til soningens lengde totalt, familie, arbeid, kontaktproblemer, psykisk helse og boforhold.

3.13

Som jeg allerede har nevnt, ønsket de spurte å gi nærmere forklaringer på hva de mente om soningstidens lengde, og jeg spurte: "HVA MENER DU ER RIKTIG SONINGSTID PÅ FH?"

Her stilte jeg intervjuobjektene helt fritt og oppga ikke svaralternativer. Svarene kan likevel inndeles i grupper:

- A: Dette er helt individuelt betinget. Riktig lengde på soningen ved Fh er opp til den situasjon den enkelte er i. (5 svar)
- B: Dette er betinget av lengden på din dom. Etter en lang dom tar det lengre tid å tilpasse seg samfunns- livet igjen, og derfor bør denne kategori innsatte gis mulighet til lengre opphold på Fh. (9 svar)
- C: 6 måneder for alle. (3 svar)
- D: 3 måneder for alle. (2 svar)
- E: Lengst mulig del av soningen etter varetekstsfengsling, bør foregå på Fh. (1 svar)

Det går altså helt klart frem at et stort flertall av de spurte ikke vil gi noe svar bundet til antall måneder ved Fh. De fleste var opptatt av at det må tas individuelle hensyn.

3.14

En ting er å diskutere soningstidens lengde ved Fh. Noe som også opptok meg, var hvem som bør få anledning til

å sone en del av straffen der. Jeg spurte derfor intervjuobjektene "BØR ALLE INNSATTE FÅ DENNE SJANSEN?"

12 av de spurte mente ubetinget ja. Alle bør få sjans til å sone ved Fh. De resterende 8 ønsket å begrense til budet noe, ved at de ville utelukke visse kategorier innsatte. De aktuelle kategoriene å utelukke kom frem som følgende:

Narkomane (2 svar),

Alkoholikere (2 SVÄR),

Slåsskjemper (2 svar),

Innsatte som ikke retter seg etter bestemmelsene i anstaltene (3 svar),

Mentalt syke (2 svar),

Innsatte som ikke greier å holde ut i en arbeidssituasjon (1 svar),

Pervertse og voldtektsforbrytere (1 svar),

De som går ut og inn av fengslene (1 svar).

Svarene kom frem ved at 6 av de 8 ga dobbeltsvar, og derfor fikk jeg hele 14 svar fra de 8.

De reservasjoner de innsatte tar, er meget interessante ut fra at praktisk talt alle kategorier innsatte blir før over til Fh av de bestemmende instanser innen fengselsvesenet. På dette området er derfor for en gangs skyld de innsatte mer restriktive enn fengselsmyndighetene.

3.15

Et frigangshjem vil alltid være i utvikling for å holde tritt med det samfunn de innsatte skal forberedes på å klare seg i. For å få de innsattes syn på endringer som bør gjennomføres nå, spurte jeg: "ER DET NOE DU SYNES BØR FORANDRES VED FH?" Jeg stilte spørsmålet helt fritt, men tydet som eksempel endringer med hensyn til reglement, permisjonsbestemmelser, kostpenger o.a.

Når jeg som i dette spørsmålet ber de innsatte komme med kritikk av Fh og selv gi forslag til konstruktive endringer, er det klart at svarene vil variere mye. Hele

forskjellige svar ble gitt. 12 av de spurte nøyde seg med ett svar, mens 4 så seg nødt til å gi henholdsvis to og tre svarvarianter:

1. Jeg er meget fornøyd. Ingen ting bør forandres.
2. Betjentene bør oftere organisere turer for de innsatte.
3. Betjentene er for nøye med tider under permisjoner. Du skal ikke komme mange minuttene for sent før det resulterer i tilbakeføring til lukket anstalt.
4. Huset er nedslitt, og det burde blitt skikkelig opppusset og dermed lignet mer på et privathjem.
5. Det bør skaffes mer verktøy til hobbyvirksomhet, særlig til snekkervirksomhet.
6. Vi bør ha anledning til å ha overnattingsgjester.
7. Kortpermene kan kuttes ut til fordel for helgeperm hver helg.
8. La oss få 3 - 5 kortpermer i uken.
9. Vi må få et høyere beløp i kostpenger. I dag er dette altfor snaut.
10. Vi må få høyere beløp til disposisjon ved helgepermer.
11. Husleien er altfor høy.
12. Anstalten bør kunne betale leien av TV'en, ikke de innsatte.

Følgende tabell viser hvordan de ulike utsagn fordelte seg kombinert med enkeltsvar og to og tre svarvarianter:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Antall spurte
Enkeltsvar	2				1		2		4	1	1	1	12
To svar			1			1	1	1	4				4
Tre svar		2		2			1	2	4		1		4
Svar til- sammen	2	2	1	2	1	1	4	3	12	1	2	1	20

En del av svarene kommer inn på forhold som berører Fri-gangshjemmets budsjett og økonomi som 2, 4 og 5, mens

andre spm 9,10, 11 og 12 går på de innsattes økonomi.

Når det gjelder økonomien ved Fh, er det i noen grad spørsmål om hvordan pengene prioriteres brukt, men vel så aktuelt synes det å være at årsaken er at budsjettet er for lite. Også andre steder i denne rapporten er det pekt på behov for bl.a. å oppruste selve huset og inventaret.

Når det gjelder de innsattes økonomi, er de to hensyn å ta. Noen av de innsatte kan være "godt" vant og trenger å få opplæring i å klare seg på et stramt budsjett, mens andre kan ha behov for noe mer enn de får i dag. Jeg synes det er realistisk å øke kostpengene noe, men Fh bør være forsiktige slik at de innsatte lærer seg til å ha en god og sikker økonomi og tenker nøye over hva de bruker pengene til. Når det gjelder husleie og leie av TV, er dette et bevisst valg, både for at de innsatte skal få et realistisk syn på dagens priser, og for at de skal venne seg til å være med å betale for de goder de har.

At det er uenighet om antall permisjoner og typen permisjoner jevnfør svarene 7 og 8, har en klar sammenheng med at noen av de innsatte ikke er fra Oslo-området og heller ikke har noen spesiell tilknytning til fritidsmiljøet der slik at de fullt ut kan utnytte kortpermisjonene. Interessant er det også å se dette spørsmålet i sammenheng med spørsmål 7 der hele 11 av de innsatte ikke så ulemper ved Fh. De fleste svarte vel på spørsmål 7 i forhold til lukket anstalt, mens de her kommer med konkrete forslag for å gjøre det de mener er et godt tilbud enda bedre.

På spørsmål 3,15 fikk de innsatte anledning til å komme med en spesifisert kritikk mot Fh. Det er temmelig overraskende at de ved kun to svar (3 og 6) kritiserer betjentene og reglementet ved Fh, og dette synes å bety at de innsatte selv aksepterer Frigangshjemmets reglement.

3.16

Det er av stor betydning for hvordan et frigangshjem fungerer hvem som arbeider der, og jeg bad intervju-

objektene "BESKRIVE DE EGENSKAPER EN BETJENT VED FH BØR HA".

I forbindelse med spørsmålet gav jeg intervjuobjektene beskjed om at de ikke skulle ta opp egenskaper ved de for tiden tjenestegjørende betjenter ved Fh, og dette ble øyeblikkelig respektert. Det virket som om idette spørsmålet på forhånd var gjennomtenkt og gjennomdiskutert fra de innsattes side. Fem hovedkategorier av svar gikk igjen, og jeg gjengir dem i sin helhet selv om særlig de tre første absolutt glir over i hverandre:

- A: Skape et godt miljø på Fh. (3 svar)
- B: Åpne, greie, "være en av gutta", gå godt sammen med de innsatte.(6 svar)
- C: Sosialt innstilte, hjelpsomme, glade i mennesker.(7 svar)
- D: Må kunne sette grenser uten å ri paragrafer.(2 svar)
- E: Intelligente og selvstendige.(2 svar)

Svarene peker på meget viktige egenskaper, egenskaper som mer enn andre steder er viktige ved Fh hvor miljøet er så lite og tett at det er umulig å skjule den innstilling den enkelte har overfor sine medmennesker. Greie, reale svar fra de innsatte viser at også de har innsett hvor viktig personene er i et slikt opplegg som Fh. Interessant er det også at to av de spurte peker på grensesetting etter vanlige normer uten at betjentene kan peke på lover og regler. Det forutsetter igjen betjenter de innsatte kan ha tillit til.

3.17.

Hvordan er så samkvemet mellom betjenter og innsatte? For å få en nærmere beskrivelse av det, spurte jeg "BRUKER DU BETJENTENE VED PROBLEMER AV PERSONLIG ART?" Under intervjuene ble det klart at betegnelsen "av personlig art" måtte forklares nærmere for de innsatte slik at de alle la det samme i spørsmålet. Jeg oversatte begrepet med "hverdagens små og store problemer", og da fremkom følgende:

Ja	Både/og	Nei
15	1	4

Det tjener betjentene ved Fh til stor heder at hele 15 svarte ubetinget ja på dette spørsmålet. Svarene sier i det hele tatt mye om forholdet innsatte/ansatte på Fh. Tre av de fire som svarte benektende, gjør dette fordi de ikke stoler på noen, mens den fjerde anfører at han er Oslo-gutt! Han har altså andre å gå til. Han som svarer både/og, mener at det er avhengig av problemets art. Ved store problemer går han ikke til betjentene fordi han mener at de må ha tillatelse fra overordnede for å ordne opp i selv den minste ting.

Tilføyes bør det vel også at betjentene oppfordrer de innsatte til selv å løse sine problemer, men de er åpne for å hjelpe den innsatte hvis vedkommende ønsker det, og betjenten anser hjelpen for å være nødvendig. Man unngår å sy puter under armene på de innsatte, men hjelper dem til å finne ut av problemene best mulig på egen hånd.

3.18

Oppholdet på Fh er ment å skulle lette overgangen fra fengsel til normalt liv. Jeg var interessert i å høre hvordan de innsatte selv vurderte denne overgangen. Jeg spurte derfor: "HVORDAN TROR DU LØSLATELSEN FRA FH BLIR SAMMENLIGNET MED OM DU HADDE BLITT LØSLATT DIREKTE FRA ULLERSMO/ILA?" Jeg ba hver av de intervjuede gi en kort begrunnelse, men dette fortonet seg svært vanskelig for mine intervjuobjekter fordi akkurat denne problemstillingen var for de fleste av dem både gjennomtenkt og gjennomlidt. De trengte svært mange ord for å utdype dette spørsmålet. Jeg har her forsøkt å samle svarene og begrunnelsene og laget en form for essay ut av dem. Selvfølgelig har ikke samtlige av mine 20 intervjuede ytret alt, men fordi jeg ønsket å få frem en breddepresentasjon, har jeg skrevet ut svarene i essays form: "Samtlige av de innsatte er meget glad over den porsjonsvise overgangen til frihet de har fått mens de satt på Fh. De har fått mulighet til å ha kontakt med familie og venner før løslatelsen, og innsatte fra Oslo-området har fått anledning til å etablere seg ved å anskaffe seg leilighet og jobb. Man har fått ordnet opp i de ulike sider av den papirjungle som byråkratiet i Norge

består av, og dette er svært vanskelig mens de sitter på lukket anstalt.

Samtlige innsatte understreker at du ved oppholdet på Fh har glidd inn i samfunnet igjen og dermed fått en sjanse til å fungere normalt. De mer verbalt sterke av intervjuobjektene understreker at en ikke blir så skeptisk og sky på folk når en løslates fra Fh. Flere henviser til hvor forvirret og fylt av angst de tidligere har vært når de løslates fra en lukket anstalt, mens de etter oppholdet på Fh går ut i samfunnet med nervene helt under kontroll.

Samtlige intervjuede understreker at løslatelsen fra Ila eller Ullersmo kom altfor brått på og virket meget skremmende. Du er helt i tvil om du klarer deg ute i samfunnet, mens du etter et opphold på Fh ikke lenger er i tvil. Andre fastslår at du under oppholdet på Fh er kommet inn i en helt annen frihetsrytme, og at du er vant til fristelser ute i samfunnet. Etter et opphold i en lukket anstalt kan det være stor sjanse for at du sklir ut allerede første helgen fordi fristelsene blir for store. I tillegg står du ofte ved porten uten jobb og bøliger fordi du har hatt liten mulighet til å planlegge din egen fremtid. Ved mange lukkede anstalter er det f.eks. ingen mulighet til å ta en telefon ut under forberedelsesfasen. Det kan også være problem å få innvilget permisjon for å ordne jobb, bolig og andre viktige forhold mens du sitter på en lukket anstalt. Flere hevdet at du på Fh blir møtt med forståelse med hensyn til det du spør om fordi du blir vurdert etter sunt folkevett, og du går daglig sammen med betjentene. Når du kommer fra en lukket anstalt, har du store tilpasningsvanskeligheter, ble det hevdet fra flere innsatte. På Fh påvirkes du sammen med andre folk som er interessert i å komme i gang med et nytt liv, og p.g.a. de glidende bevegelser mot friheten en opplever under oppholdet på Fh, fører dette til bedre og sterkere selvtillit.

"Det er skremmende å komme inn i samfunnet igjen fra en av sentralanstaltene. Da er du i tvil om de kan klare deg ute. Etter soningen på Fh var jeg aldri i tvil," sa en av mine intervjuobjekter.

3.19

Vi har kun to frigangshjem i Norge à 7 innsatte, og jeg spurte derfor intervjuobjektene: "MENER DU FRIGANGSHJEM BØR UTBYGGES OVER HELE LANDET SLIK AT FLERE INNSATTE KAN FÅ Plass ? I TILFELLE DU SVARER JA; HVORFOR?"

Samtlige innsatte svarte et ubetinget ja på dette spørsmålet, noe som ikke er overraskende ut fra de svar de har gitt på de øvrige spørsmålene. Det som imidlertid interesserte meg mest, var deres begrunnelser. Det var tydelig at de innsatte hadde gjennomtenkte og reflekterte meninger overfor dette spørsmålet. Felles for dem alle var at de trengte mange ord og god tid for å få uttrykt hva de mente.

Likevel kan svarene konsentreres til fem ulike utsagn, og disse samt antall svar pr. utsagn fordeler seg slik: 7 av de innsatte understreket den myke overgangen psykisk og fysisk til et normalt liv, men de innsatte kommer jo fra hele landet, og derfor bør frigangshjem bygges ut over hele landet.

4 mente at konvensjonell fengselsstraff ikke gjorde menneske bedre, men det ble de av oppholdet på Fh.

3 påpekte at ved et utbygget frigangshjemssystem over hele Norge vil langtidssonere slippe å råtne bort i fengsler, samt at de kan komme i gang med rehabiliteringen på et tidligere tidspunkt.

5 slo fast at man ikke får full rehabilitering hvis man ikke omgås de nærmeste, og hvis man må skifte jobb etterpå fordi man kommer fra en helt annen plass i landet.

Til slutt var det en som mente at oppholdet på Fh var en fin start mot jobb og bolig, og da slapp man å bli plassert i institusjoner etter løslatelsen sammen med tidligere innsatte der påvirkning til ny kriminell atferd så absolutt er til stede.

Mine intervjuobjekter har følt konstellasjonen soning på anstalt og soning på Fh på kroppen, og de har dannet seg en klar mening om verdien av frigangshjemopplegget når det gjelder forbedring av sin egen livssituasjon. En fjerdedel av de intervjuede understreker sterkt hvor viktig

det er å bli tilbakeført til samfunnet på sitt eget hjemsted. "Det holder ikke med 2 ganger kortperm i uka hvis du er fra Bergen!" og "Innsatte fra andre steder enn Oslo-området må resosialiseres for annen gang på sitt hjemsted etter oppholdet på Fh" var ytringer som stadig gikk igjen.

4.01 OPPSUMMERING - KONKLUSJON

Som vi har sett, omfatter rapporten bare en type frigangssordning, nemlig frigangshjem.

Vi har i dag to frigangshjem her i landet, og jeg har konsentrert meg om Frigangshjemmet i Oslo. Imidlertid vil jeg tro at mye av det jeg er kommet frem til, er overførbart til landets andre frigangshjem - i Trondheim - og til eventuelle fremtidige frigangshjem andre steder.

De innsatte på Fh opplever soningen der som en rehabiliteringsfase etter soning i lukket anstalt. Det virker absolutt som en fordel at rehabiliteringen er en del av selve soningen og inngår i soningstiden.

Vi vet at innsatte som løslates direkte fra lukket anstalt, ofte føler angst, usikkerhet og manglende kontakt med og kunnskap om det samfunn de skal ut i. Selve frihetsberøvelsen er ingen god forberedelse til et lovlydig liv etter soning. Hjelpeapparatet ved løslatelsen er mangelfullt, og i tillegg har den innsatte under soningen blitt fratatt adgangen til å utføre en rekke gjøremål som voksne mennesker vanligvis må ta seg av - så som renhold av tøy og bolig, matlagning, økonomi og et sosialt samvær med familie og venner.

Ved soning på Fh kan den innsatte gradvis tilvenne seg et liv i frihet, gjennom arbeid og fritid, ved selv å få ansvar for sin egen økonomi, få mulighet til å gjenoppta kontakten med familie og venner og komme i en normal arbeidssituasjon. Dette er vanskelige tilvenningsprosesser, og de er som oftest vanskeligere dess lengre soningstiden i lukket anstalt har vært.

Mange innsatte har også en urealistisk forventning til livet utenfor murene. På Fh får de et mer realistisk syn på dette, og de kan selv legge forholdene til rette for et bedre liv etter soningen allerede mens de soner.

Fh har i teorien lik soningstid for alle de tre siste måneder av soningen. Jeg mener at en langvarig dom skaper større behov for tilpasning til samfunnet igjen, og

rehabiliteringen kan ofte ta lengre tid etter lange enn etter kortere dommer.

Ikke minst mener jeg det er viktig for de innsatte at det å legge forholdene til rette med bolig, arbeid etc. for en stor del er opp til dem selv. Selvsagt er de ansatte til stor hjelp, men de oppmuntrer de innsatte til selv å prøve å ordne opp i sitt eget liv. Som undersøkelsen viser, er det et godt forhold mellom innsatte og ansatte, kanskje spesielt fordi den ene gruppen ikke "betjener" den andre, men bare gir råd og hjelp når den innsatte selv føler behov for det.

Jeg tror det er viktig at alle de ansatte ved Fh har erfaring fra lukket anstalt slik at de kjenner forholdene der også.

Betjentene må selvsagt kontrollere at reglementet overholdes, de må sette grenser, og de har en viktig oppgave i å lære de innsatte å se konsekvensene av det de gjør og selv ta ansvar for egne handlinger. Et viktig prinsipp er at betjentene i liten grad gjør noe for den innsatte som den innsatte kan gjøre selv. Det viser jo også at de innsatte i en åpen anstalt som Fh selv kan klare å utføre mange av de oppgaver velferdssekretæren f.eks. i en lukket anstalt gjør, fordi forholdene er lagt til rette. Fh har få ansatte og få innsatte, og de to grupper lever tett innpå hverandre og får et nærmere forhold til hverandre enn innsatte og ansatte i en lukket anstalt og deltar sammen i meningsfulle fritidsaktiviteter.

Med bakgrunn fra lukket anstalt er det enighet blant de ansatte at de foretrekker å arbeide ved Fh. De mener selv at de er gitt større ansvar og større bredde i oppgavene ved Fh sammenlignet med et ordinært fengsel. Dette fører til større trivsel blant de ansatte, noe som absolutt kommer de innsatte til gode. Det er enkel psykologi å se at mennesker som trives i jobben sin og finner den meningsfylt og utfordrende, også gjør en god jobb.

Etter min mening er erfaringene fra Fh så positive at det burde etableres flere frigangshjem spredt omkring

i landet. En av ulempene ved Fh i Oslo er at det favoriserer innsatte fra Oslo-området. Innsatte som kommer fra andre kanter av landet og som skal tilbake til sitt hjemmemiljø etter soning, må gjennom to rehabiliteringsprosesser selv om disse også mener det er lettere å løslates fra Fh enn fra en lukket anstalt. En økning i antallet frigangshjem og en geografisk spredning av disse vil imidlertid forenkle tilbakeføringsprosessen mye, ved at det blir mulig å ordne bolig og arbeid i tilknytning til hjemmemiljøet, og det vil lette kontakten med familie og venner, og man rehabiliteres til det miljø hvor man senere skal bo og leve.

Til tross for at de innsatte er skeptiske til det, mener jeg at frigangshjem i utgangspunktet må være en aktuell soningsform for alle kategorier innsatte. Jeg tror det er viktig å komme i gang med en aktiv og tidlig rehabilitering av alle innsatte for å gi dem muligheter til å klare seg selv i en meningsfylt tilværelse og å hindre eller minske sjansen for tilbakefall til en kriminell løpebane.

Ved frigangshjemsordningen får de innsatte mulighet til en form for "vernet" tilbakeføring til samfunnet som gir dem mulighet til gradvis å kunne stole på seg selv og sine egne evner til å klare et lovlydig liv.

Et aspekt som det heller ikke er mulig å se bort fra, er de økonomiske sider ved spørsmålet om frigangshjem eller lukket anstalt. Som det går frem av avsnittet om hva en innsatt koster samfunnet, koster en innsatt ved Fh 43 % av hva en innsatt på Ila koster pr. år og 55 % av hva en innsatt på Ullersmo koster pr. år. Dette utgjør en innsparing på henholdsvis kr. 128 667,- og kr. 80 233,- pr. innsatt pr. år.

På årsbasis utgjør innsparingene langt på vei utgiftene til bemanning av nye frigangshjem og hvis man ved skikkelig rehabilitering kan unngå tilbakefall, vil man kunne komme opp i tall som virkelig monner.

the 1990s, the number of people in the UK who are aged 65 and over has increased from 10.5 million to 13.5 million (19.5% of the population).

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: The Government's Strategy for Older People* (Department of Health 1999). This strategy is based on the following principles:

- Older people should be able to live independently and actively in their own homes.
- Older people should be able to live in their own communities.
- Older people should be able to live in their own homes and communities for as long as possible.

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: The Government's Strategy for Older People* (Department of Health 1999). This strategy is based on the following principles:

- Older people should be able to live independently and actively in their own homes.
- Older people should be able to live in their own communities.
- Older people should be able to live in their own homes and communities for as long as possible.

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: The Government's Strategy for Older People* (Department of Health 1999). This strategy is based on the following principles:

- Older people should be able to live independently and actively in their own homes.
- Older people should be able to live in their own communities.
- Older people should be able to live in their own homes and communities for as long as possible.

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: The Government's Strategy for Older People* (Department of Health 1999). This strategy is based on the following principles:

- Older people should be able to live independently and actively in their own homes.
- Older people should be able to live in their own communities.
- Older people should be able to live in their own homes and communities for as long as possible.

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: The Government's Strategy for Older People* (Department of Health 1999). This strategy is based on the following principles:

- Older people should be able to live independently and actively in their own homes.
- Older people should be able to live in their own communities.
- Older people should be able to live in their own homes and communities for as long as possible.

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: The Government's Strategy for Older People* (Department of Health 1999). This strategy is based on the following principles:

- Older people should be able to live independently and actively in their own homes.
- Older people should be able to live in their own communities.
- Older people should be able to live in their own homes and communities for as long as possible.

